

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Olomouc 2021

Lucie Kohoutková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Připravenost dětí předškolního věku pro vstup do ZŠ

Diplomová práce

Lucie Kohoutková

Olomouc 2021

Vedoucí práce: PaedDr. Pavlína Baslerová, Ph.D.

ANOTACE

Diplomová práce „Připravenost dětí předškolního věku pro vstup do ZŠ“ analyzuje pojmy jako je školní zralost, školní připravenost. Teoretická část se zabývá fyzickou a psychickou zralostí dětí, popřípadě nezralostí a nutném odkladu školní docházky. Výzkum je zaměřen na zjištění úrovně dovedností předškolních dětí z pohledu rodičů samotných dětí, učitelek školy mateřské a učitelů školy základní.

ANNOTATION

The thesis „The readiness of the preschoolers for entry into primary school“ analyzes concepts such as school maturity, school readiness. The theoretical part concentrates on the mental and physical maturity or immaturity and necessary postponement of school attendance. The research is focused on finding out the level of skills of preschool children from the point of view of parents of children, kindergarten teachers and primary school teachers.

KLÍČOVÁ SLOVA

Školní zralost, školní připravenost, dítě předškolního věku, pedagogická diagnostika, odklad školní docházky, zápis do základní školy

KEYWORDS

School maturity, school readiness, preschool age, educational diagnostics, school attendance delay, primary school registration

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Ve Vyškově dne 25.5. 2021

Lucie Kohoutková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Pavlíně Baslerové, Ph.D. za vstřícnost, cenné rady a odborné vedení práce. Dále děkuji učitelům základní a mateřské školy a rodičům dětí, bez kterých by empirická část diplomové práce nebyla realizovatelná.

OBSAH

Úvod	8
1 Školní zralost, školní připravenost.....	9
2 Znaký školní zralosti	13
2.1 Fyzická zralost	13
2.2 Motorika	14
2.2.1 Jemná motorika	14
2.2.2 Hrubá motorika	15
2.2.3 Grafomotorika	16
2.2.4 Lateralita.....	17
2.3 Percepční zralost.....	19
2.3.1 Zrakové vnímání	19
2.3.2 Sluchové rozlišování	24
2.3.3 Prostorové vnímání.....	25
2.3.4 Vnímání času.....	26
2.4 Kognitivní zralost	27
2.4.1 Řeč	28
2.4.2 Pozornost.....	31
2.4.3 Paměť.....	31
2.4.4 Matematické představy	32
2.5 Emocionální a sociální zralost	33
3 Možnosti vzdělávání předškolních dětí v ČR.....	35
3.1 Legislativní vymezení	36
3.2 Odklad školní docházky	37
3.3 Odklad školní docházky - příklady ze zahraničí.....	38
4 Diagnostika školní zralosti.....	40
4.1 Zápis do první třídy	42
4.2 Příčiny školní nezralosti	43
PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
Úvod.....	47
5 Design výzkumu	48
5.1 Místo výzkumu	48
5.2 Cíle výzkumu	49

5.3	Výzkumný vzorek.....	49
5.4	Metodologie výzkumu	49
5.5	Limity výzkumu	51
6	Analýza a interpretace dat	52
6.1	Pohybová zdatnost	52
6.2	Smyslové rozlišování.....	54
6.3	Jemná motorika	55
6.4	Sebeobsluha, základní hygienické návyky	56
6.5	Výslovnost.....	57
6.6	Emocionalita, uklidnění dítěte před odloučením	58
6.7	Společenské chování.....	59
6.8	Interpretace výsledků.....	60
7	Diskuze	62
	Závěr	64
	Seznam použité literatury a pramenů	65
	Seznam příloh:.....	68

Úvod

Předškolní věk je označován za velmi příznivé období pro rozvíjení a utváření různých stránek osobnosti dítěte a má významný vliv na procesy zrání a učení. Také dochází k výrazným změnám biologického, psychologického a sociálního vývoje dítěte.

Zahájení povinné školní docházky je pro dítě i jeho rodinu důležitým životním mezníkem. Ve věku šesti let je většina dětí již připravena nastoupit na povinnou školní docházku a zvládat požadavky školy. Nástup do první třídy pro dítě znamená přijmout novou sociální roli školáka a plnit požadavky školy, které jsou na něj kladeny. Najdou se však i jedinci, kteří z nějakého důvodu dostatečně připraveni nejsou. Pokud by dítě, které ještě není dostatečně zralé, nastoupilo do základní školy, mohlo by mít obtíže nejen v učení a chování, ale hrozí také selhání dítěte, což by se mohlo negativně odrazit na jeho osobnosti. Je nezbytné, aby bylo dítě na dostatečné vývojové úrovni a bylo tak schopné plnit povinnosti spojené se školní docházkou. Jestliže je vývoj dítěte opožděn ve více oblastech, vhodným řešením je odklad školní docházky.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je vysvětlen rozdíl mezi pojmy školní připravenost a školní zralost, dále se věnuji charakteristice znaků školní zralosti rozdělenou na zralost fyzickou, percepční, kognitivní, sociální a emocionální. Druhá část teorie popisuje možnosti vzdělávání předškolních dětí, průběh zápisu do základní školy, diagnostiku školní docházky, odklad školní docházky a také je zde nastíněno legislativní vymezení.

Praktická část je věnována posouzení školní připravenosti předškolních dětí dané školy z různých úhlů pohledu, vytyčení stěžejních problémů dětí během předškolního vzdělávání a po nástupu do základní školy a návrh na možnou intervenci.

1 Školní zralost, školní připravenost

Vstupem dítěte do školy se zabýval již Jan Amos Komenský. Ve své knize *Informatorium školy mateřské* určil jako nejvhodnější období pro začátek školní docházky šest let věku dítěte.

Zahájení školní docházky je pro dítě velmi důležitou událostí a zároveň i prvním mezníkem v jeho životě. Vstup do základní školy představuje pro dítě velké množství změn, nových povinností a klade na dítě nové požadavky v oblasti učení a udržení pozornosti. Dítě se musí adaptovat na nové a neznámé prostředí, nový kolektiv, přizpůsobit se vedení novou autoritou a vypořádat se s celkovou změnou dosavadního života, kdy jsou hry nahrazeny soustavnou vzdělávací a hodnocenou činností. (1)

Obecnou definici školní zralosti uvádí Bednářová, Šmardová (2015) a to jako dosažení takového stupně vývoje, aby bylo dítě schopné účastnit se bez problémů výchovně-vzdělávacího procesu. Mezi posuzované oblasti patří oblast fyzická, mentální a emocionálně-sociální. (1)

Termín školní zralost bývá často zaměňován s termínem školní připravenost. V obou případech se jedná o zjištění úrovně připravenosti dítěte na školní docházku, ráda bych však uvedla zásadní rozdíly těchto dvou užívaných termínů.

Školní připravenost žáka je následkem výchovy a vlivem vnějšího prostředí, kterými je dítě ovlivňováno. Můžeme tedy obecně říci, že jde o oblast sociálních zkušeností a emočního prožívání. Do připravenosti též řadíme i motorickou oblast a grafomotoriku. (2)

V případě školní zralosti se jedná o vývoj dítěte a jeho vnitřních předpokladech, které jsou závislé na zrání centrální nervové soustavy. Dozríváním CNS se zlepšuje odolnost při zátěži, ustupuje emoční labilita a rozvíjí se schopnost soustředěnosti. CNS ovlivňuje lateralitu, koordinaci či sluchovou a zrakovou percepci. (2)

Na předškolní přípravu se názory velmi často rozcházejí.

Kritický postoj k předškolní přípravě a celkově k předškolní výchově (ať už je to v rodině, mateřské škole, či ve formě kroužků) mají zastánci naprosto přirozeného vývoje a spontaneity, na kterou kladou v předškolním věku velký důraz. Dítě by se mělo přirozeně projevat, být přirozeně zvědavé a spontánní, a to bez jakýchkoliv dalších zásahů, pokud to není vyložene nutné. Jiní zase zastávají názor, že by dítě mělo být průběžně připravováno v oblasti jak

kognitivní, tak i výchovné- nenásilnou a hravou formou. Cílem je dostatečná připravenost na vstup do základní školy tak, aby to bylo pro dítě co nejméně psychicky zatěžující. (1)

Každé dítě je však jiné a je zapotřebí ke každému využívat individuální přístup. Děti mají rozdílné potřeby a možnosti, které je třeba respektovat a podněcovat je přiměřenými nároky a požadavky.

Děti nastupující do školy se mohou věkově výrazně lišit. Taktéž nelze přehlížet rozdíly v rodinném zázemí. Učitel však dítě nehodnotí přiměřeně k věku, ale srovnává jej podle výkonnosti ostatních dětí. Věkový rozdíl mezi dětmi však může být i o více než rok, tudíž je mladší dítě v nevýhodě při porovnávání se s o rok staršími, a tedy i vyzrálejšími spolužáky. U nezralých dětí se tak mohou vyskytnout příznaky maladaptace- pro dítě je náročné přizpůsobit se nové autoritě, nezvládá se soustředit, může být úzkostné, napjaté. Mohou se také objevit psychosomatické potíže jako je bolest břicha, zvracení atd. (1) Pokud není dítě dostatečně zralé a nezvládá plnit požadavky školy, mohlo by dojít k narušení tělesného i psychického vývoje dítěte. (3)

„V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání jsou velmi dobře formulovány základní principy předškolního vzdělávání s ohledem na specifika dětí předškolního věku a při respektování tzv. individuálního přístupu: (1)“

RVP PV byl formulován tak, aby v souladu s odbornými požadavky současné kurikulární reformy:

- *akceptoval přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítal do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání*
- *umožňoval rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb*
- *zaměřoval se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání*
- *definoval kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i výsledků, které má přinášet*

- *zajišťoval srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných jednotlivými mateřskými školami*
- *vytvářel prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí i pro individuální profilaci každé mateřské školy*
- *umožňoval mateřským školám využívat různé formy i metody vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, možnostem a potřebám (4)*

Přestože jsou děti ve stejném věku, mohou být velmi rozdílní v oblasti kognitivní, fyzické i emocionální. Je třeba citlivě vnímat konkrétní dítě, poskytovat mu podněty a klást na něj takové nároky, které jsou v souladu s jeho potřebami a možnostmi, ale také s požadavky, které na něj bezesporu budeme klást po zahájení docházky do školy. (1)

Goleman (1997) v knize Emoční inteligence uvádí, že připravenost dítěte pro školní docházku závisí na nezákladnější ze všech znalostí – na znalosti, jak se učit a vyjmenovává sedm nejdůležitějších aspektů této schopnosti:

1. Sebevědomí. Dítě by mělo mít pocit, že plně kontroluje a dokáže zvládnout svoje pohyby, chování i okolní svět. Mělo by být přesvědčeno, že když se do něčeho pustí, setká se jeho snaha s úspěchem a dospělí mu v případě potřeby pomohou.
2. Zvědavost. Pocit, že je dobré a zajímavé dovídat se nové věci a že učení je příjemné.
3. Schopnost jednat s určitým cílem. Prání a schopnost ovlivňovat dění a jednat vytrvale.
To souvisí s uvědomováním si vlastních schopností.
4. Sebeovládání. Schopnost přizpůsobovat a ovládat vlastní chování způsobem odpovídajícím věku; smysl pro vnitřní sebekontrolu.
5. Schopnost pracovat s ostatními. Tato schopnost je postavena na tom, jak dítě dokáže být chápáno ostatními a zároveň ostatním rozumět.
6. Schopnost komunikovat. Prání a schopnost si prostřednictvím slov vyměňovat myšlenky, pocity a představy. Tato vlastnost úzce souvisí s důvěrou dítěte v lidi kolem sebe a s příjemnými pocity plynoucími z činnosti sdílené s ostatními dětmi nebo s dospělými.

7. Schopnost spolupracovat a nalézt při společné činnosti rovnováhu mezi vlastními potřebami a potřebami ostatních. (5)

Při posuzování školní zralosti a připravenosti se bere v potaz somatický vývoj a zdravotní stav, úroveň kognitivních funkcí, úroveň pracovních návyků a emocionálně-sociální zralost.

2 Znaky školní zralosti

Mezi hlavní znaky školní zralosti řadíme fyzickou zralost, percepční zralost, kognitivní neboli rozumovou zralost a zralost sociální a emocionální.

Fyzická zralost zahrnuje jemnou a hrubou motoriku, grafomotoriku a lateralitu. Percepční zralost obsahuje zrakové, sluchové a prostorové vnímání a také vnímání času. Kognitivní (rozumová) zahrnuje řeč, paměť, myšlení, matematické představy a pozornost.

2.1 Fyzická zralost

Tělesný vývoj a zdravotní stav dítěte je na posouzení dětského lékaře, který v rámci preventivních zdravotních prohlídek posoudí dosažení přiměřeného tělesného vývoje a vývin smyslových orgánů a hrubé motoriky. V některých případech může lékař navrhnout další odborná vyšetření, například psychologické či neurologické. Tělesnou vyspělost je zapotřebí brát v potaz, avšak není to prvořadý ukazatel školní zralosti. Děti s drobnější postavou mohou být snáze unavené, což může způsobovat nižší odolnost vůči psychické a fyzické zátěži a může to být také nevýhodou v kolektivu- zejména tam, kde je většina spolužáků starších, případně fyzicky vyspělejších. Příliš drobné dítě může mít pocity slabosti, méněcennosti, ohrožení, případně ještě v kombinaci s neobratností či bojácností se může stát terčem posměchu, vyvyšování se ze strany větších, silnějších, agresivnějších dětí. (1)

Ovšem je třeba brát v úvahu individuální genetické odchylky.

„Posuzování výšky a hmotnosti je nejčastějším, nejjednodušším, ale současně nejméně průkazným ukazatelem vyspělosti dítěte, který se skutečnou zralostí pro školu souvisí jen nevýznamně.“ (Langmeier, 2006, s. 111) (6)

Využívaná je i tzv. „Filipínská míra,“ což znamená, že dítě dosáhne rukou přes vzpřímenou hlavu na ucho protilehlé strany hlavy. Tahle zkouška je ale pouze orientační. (3)

Mezi další ukazatele zralosti dítěte patří výměna mléčného chrupu. Počátkem je výměna předních horních zubů za stálé. Stavba těla i jeho ovládání se mění. Pohyby jsou přesnější a koordinovanější, což je velmi důležité například u psaní.

Důležité je i zrání centrální soustavy, které se projevuje celkovou změnou reaktivity. Dítě je emočně více stabilní a dokáže se lépe vypořádat se zátěží. Naopak nedostatečná zralost organismu a především CNS se projevuje emoční labilitou nebo snadnou unavitelností dítěte. (7)

Zrání CNS pozitivně ovlivňuje lateralizaci ruky, rozvoj motorické i senzomotorické koordinace a manuální zručnost. Nešikovnost je v počátcích školní výuky rizikovým faktorem (dítěti nejde dobře psaní, kreslení, je neúspěšné v pracovní výchově (Vágnerová, 2000, s. 137). (7)

2.2 Motorika

Dozrávání centrální nervové soustavy má vliv na tělesný vývoj a rovněž na vývoj motorických dovedností. Tento vývoj je důležitý pro výtvarné a pracovní činnosti, tělesnou výchovu i pro pozdější nácvik psaní písmen a číslic. (8)

Motorika dítěte by měla být přiměřeně koordinovaná, jelikož je to předpoklad pro zvládnutí školních nároků jako je psaní, různých pracovních činností nebo tělesné výchovy. (9)

Hrubá a jemná motorika zralého dítěte musí být rozvinutá alespoň na takové úrovni, aby bylo dítě schopné vykonávat komplexní činnosti jako je například běh, jízda na kole, koloběžce, plavání atd. Také je to předpoklad pro zvládnutí psaní. Koordinaci těla, jemných pohybů a také souhru očí a rukou si dítě rozvíjí při běžných činnostech jako je oblékání, stolování, úklid hraček, při hygieně apod. (1)

2.2.1 Jemná motorika

V případě jemné motoriky sledujeme obratnost drobných svalů využívaných k manipulaci s drobnými předměty a vhodnými aktivitami cílíme na uvolnění paže, předloktí, zápěstí a prstů. Jemné pohyby jsou souhrou rukou a zraku, což dítěti umožní správně koordinovat pohyby rukou na základě vizualizace. Zvládnutí jemné motoriky je důležité pro správný nácvik psaní, ale i dalších manuálních aktivit ve školním prostředí. (10)

Správný rozvoj jemné motoriky závisí i na správném rozvoji hrubé motoriky, koordinace ruky a oka, ale také s rozvojem poznávacích procesů. Mezi činnostmi procvičující jemnou

motoriku patří například navlékání korálek, stříhání nůžkami, lepení, skládání kostek, malování prstovými barvami, modelování z plastelíny, sebeobslužné činnosti-oblékání, zapínání knoflíků, zipů, navlékání ponožek apod. (11)

2.2.2 Hrubá motorika

Pod pojmem hrubá motorika se rozumí pohyby velkých svalových skupin, tzn. celého těla, koordinaci pohybů horních i dolních končetin, držení těla a jeho ovládnutí využívaných při chůzi, běhu, lezení, házení a chytání míče atd. (11)

Dítě je přirozeně v předškolním období neustále v pohybu, tudíž zdokonalování hrubé motoriky probíhá při běžných činnostech jako je chůze, poskoky, běh, pohyb ve vodě, pohybové hry, hry s míčem, tanec apod.

„Rozvinutá hrubá motorika je základním stavebním kamenem motoriky jemné. Čtení, psaní a počítání je ovlivněno mimo jiné zralým spojením jemné a hrubé motoriky s vnímáním, tedy propojením pohybu s vnímáním zrakovým i sluchovým.“ (Otevřelová, 2016, s.115). (2)

Pohyby dítěte začínají být v předškolním věku více přesné, plynulé a cílené. Dochází k rozvoji hrubé motoriky a dítě je schopno své pohyby více koordinovat. V mateřské škole tak pozorujeme plynulost a koordinovanost pohybů dítěte, zda se daří automatizace pohybu či je dítě neohrabané a jeho pohyby jsou spíše křečovité. (2)

Činnosti zaměřené na rozvoj hrubé motoriky:

Pro rozvoj hrubé motoriky stačí dát dítěti dostatečné množství příležitostí k přirozenému pohybu, nechat jej poznat svět, hrát si a osamostatňovat se. (1)

Dále můžeme využít aktivity jako je chůze mezi kuželkami, chůze po kladině, přeskokování, překážková dráha, poskoky na jedné noze, manipulace s míčem- házení na cíl, chytání, kopání, slalom, napodobování pohybu atd. (1)

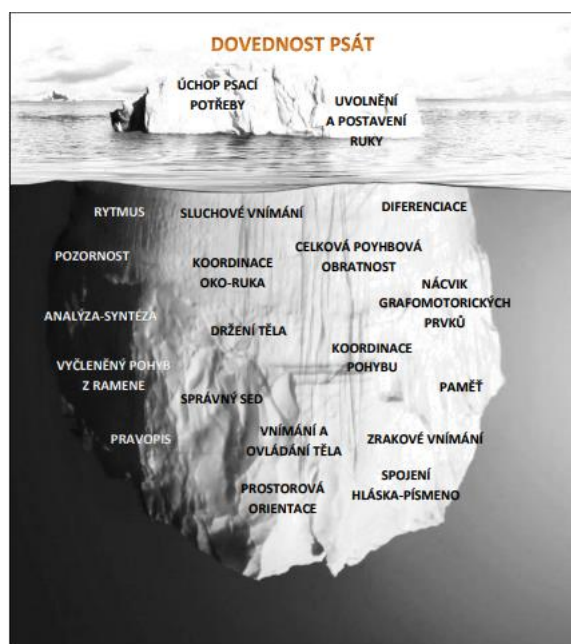
Rozvíjí se pohyby celého těla-trupu, končetin, hlavy. Hrubá motorika je velmi významná pro celkový rozvoj jedince. Dovednosti zaměřené na tuhle oblast mohou dětem pomoci získat větší sebedůvěru a samostatnost. (10)

2.2.3 Grafomotorika

Grafomotorika je soubor psychomotorických činností. Dítě ve věku 5-6 let je schopné nakreslit postavu s trupem, končetinami a detaily, znázorní geometrické tvary a napíše velká tiskací písmena. (12)

V předškolním období se grafomotorika vyvíjí přirozeně během kreslení a malování. Děti v tomto věku mají obvykle o kreslení zájem. Pokud se však nějaké předškolní dítě kreslení vyhýbá, nejspíše je to z toho důvodu, že v kreslení není příliš úspěšné a kresba neodpovídá jeho představám. Důvodem může být oslabení nějaké funkce nebo dovednosti, která je pro kreslení nezbytná. Může se například jednat o nedostatečné uvolnění ruky. Pokud dítě nekreslí dostatečně, chybí mu potřebná zkušenost a tím pádem i zaostává za ostatními dětmi. V tomto případě můžeme mluvit o opožděném vývoji grafomotorických dovedností. Kreslení je však velmi důležité pro následující etapu, čímž je psaní. (13)

Obrázek 1

Zdroj: (13)

V předškolním věku se ruka dítěte uvolňuje, kresby jsou také bohatější na detaily. Dítě je postupně schopné se více koncentrovat a více ovládat pohyby založené na koordinaci ruky a oka. Děti nejčastěji kreslí to, co vidí kolem sebe. Svět kolem nich je pro ně inspirací, chtějí graficky znázornit to, co právě vidí nebo co je pro ně důležité, kreslí zážitky a situace, které zažily. Pokud není grafomotorika dostatečně rozvinutá, může docházet k obtížím při psaní či kreslení. Nedostatečně rozvinutá grafomotorika může být i důvodem k odkladu školní docházky, jelikož nedostatky by se mohly projevit při nácviu psaní. Je žádoucí, aby se tyto nedostatky včas odhalily již v předškolní výchově. Pokud by se nedostatečně rozvinutá grafomotorika projevila až ve škole, můžou nastat značné potíže při jeho písemném vyjádření. Potíže se mohou projevovat nesprávným osvojením tvarů písmen, špatně čitelným písemným projevem či těžkopádností. Žák si může uvědomovat rozdíl mezi sebou a ostatními spolužáky a může to mít vliv na jeho snahu a motivaci při psaní. Dokonce to může ovlivnit i jeho celkový osobnostní rozvoj. V tomto případě je velmi důležité začít co nejdříve s nápravou. (13)

Kresba postavy je také orientační při posuzování školní zralosti dítěte. Hodnotí se jak formální (tlak na podložku, velikost kresby), tak i obsahová stránka (propracovanost kresby, detaily, oblečení, znázornění končetin apod.). Správný úchop tužky usnadňuje dítěti psaní.

(9)

Kresba zastupuje velmi důležitou úlohu ve vývoji dítěte. Má svoje etapy i stadia. Dítě se zajímá o kresbu již v době, kdy dokáže nějakým způsobem uchopit předměty, které zanechávají stopu. (14)

Chybný úchop může záporně ovlivnit výkony dítěte v grafomotorických dovednostech. Dítě si pak těžko odvyká špatnému způsobu držení tužky. (14) Správný úchop tužky (viz příloha- obr. 1)

2.2.4 Lateralita

Lateralita je přednostní užívání jednoho z párových orgánů. Ve většině případech bývá dominantní jedna ruka a oko, a to se týká jak dětí, tak i dospělých. O vyhraněnou dominanci jde v případě souhlasné dominance ruky a oka. Pokud je lateralita zkřížená, je dominantní například pravá ruka a levé oko nebo naopak. Pokud dítě používá obě ruce stejně, jedná se o nevyhraněnou lateralitu nebo-li ambidextrií. (15)

Za žádných okolností leváky nepřeúčujeme na praváky. Přeúčováním mohou vzniknout neurotické problémy v podobě opoždění řeči, zadržávání, pomočování či poruchy spánku nebo poruchy chování způsobené dlouhodobým stresem.

„Téměř polovina leváků upřednostňuje pravé oko a zhruba jedna třetina praváků dává přednost levému. Je zajímavé, že upřednostňování jedné ruky se častěji spojuje s upřednostňováním nohy, kterou kope. Preference jednoho oka vypovídá o dominantním oku- tj. oku, kterým se dívá. (Nejde ale o to, kterým vidíte ostřeji.)“ (16) Healey, s. 23

Na konci předškolního období už by však mělo být zřejmé, kterou ruku dítě upřednostňuje a kterou bude potom i ve škole využívat ke psaní.

Při určení laterality u dětí si všímáme, který párový orgán je aktivnější, který dítě využívá více. To zjistíme při pozorování dítěte při běžných činnostech, jako je kreslení, stavění kostek, hraní si na písku, kopání do míče apod. (1)

Můžeme sledovat laterality oka, ruky, nohy a ucha, avšak pro předškoláka je nejvíce podstatné zjištění laterality oka a ruky. Rozlišujeme tak praváctví, leváctví, případně nevyhraněnost neboli tzv. ambidextrií. V případě ambidextrie člověk při různých činnostech párové orgány střídá. (2)

Otevřelová (2016)- s.124) uvádí pět stupňů laterality dle přednostního používání ruky:

- Vyhraněnou pravorukost
- Méně vyhraněnou pravorukost
- Nevyhraněnou laterality (ambidextrií)
- Méně vyhraněnou levorukost
- Vyhraněnou levorukost

Dále uvádí rozlišení laterality podle propojení ruky a oka:

- Souhlasná- dominantní je pravá ruka a pravé oko/levá ruka a levé oko
- Neurčitá- dominance ruky a oka není vyhraněná
- Zkřížená- kombinace pravé ruky a levého oka, nebo naopak

2.3 Percepční zralost

„Dítě není schopné chápat veškeré učivo, pokud nedosáhne potřebné úrovně rozvoje poznávacích procesů.“ (Vágnerová, M., 1997, s. 153)

Percepční systém zahrnuje zrakové vnímání, sluchové rozlišování, prostorové vnímání a vnímání času. U dětí předškolního věku dochází k intenzivnímu rozvoji poznávacích procesů, což umožňuje dítěti lépe vnímat a poznávat prostředí, ve kterém žije.

2.3.1 Zrakové vnímání

Zrakové vnímání je schopnost rozpoznat rozdílnosti a podobnosti mezi různými předměty. Schopnost vnímání zrakově ovlivňuje rozvoj našeho myšlení a intelektu, je zásadní pro prostorovou orientaci, matematické představy a řadu dalších funkcí. Zrak je také důležitým prostředkem pro komunikaci. Koncem předškolního období dosahuje zrakové vnímání takové úrovně, která je dostatečná pro učení psaní a čtení. V pěti letech dítě pojmenuje základní barvy a také je běžně používá při komunikaci. Rovněž je vhodné začít s rozlišováním odstínů. (18). Začínáme přiřazováním odstínů barev, dále vyhledáváním požadovaného odstínu až po pojmenování a následném zařazení do aktivního slovníku. (14) Začínáme přiřazováním odstínů barev, dále vyhledáváním požadovaného odstínu až po pojmenování a následném zařazení do aktivního slovníku. (14)

Bednářová, Šmardová (2007) dělí zrakové vnímání na níže uvedené oblasti a k nim dále přiřazují konkrétní činnosti, které u dítěte v dané oblasti sledujeme. (14)

Vnímání barev

Figura a pozadí

Zrakové rozlišování

Zraková analýza a syntéza

Zraková paměť

Pohyb očí na řádku

Vnímání barev- přiřadí a také pojmenuje jak barvy základní, tak doplňkové.

Rozlišování figury a pozadí- dítě zvládne na obrázku najít konkrétní předmět a také dokáže rozlišit navzájem se překrývající prvky (viz obrázek).

Příklady činnosti:

Úkol: pojmenovat překrývající se obrázky

Obrázek 2

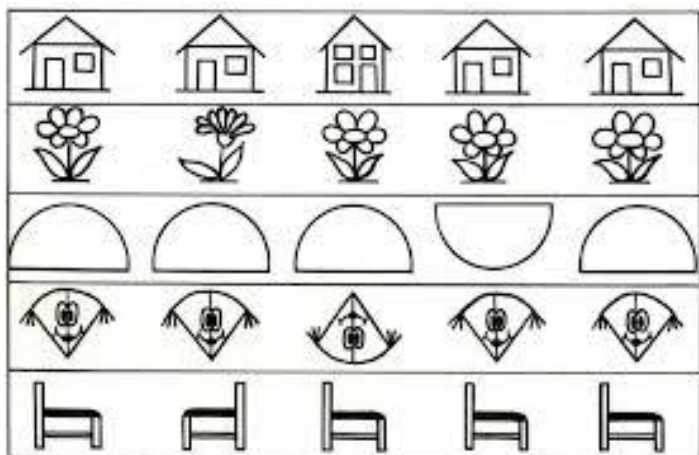
Zdroj (18)

Zrakové rozlišování neboli zraková diferenciacie- dítě rozlišuje předměty podle konkrétních znaků, jako je barva, velikost, tvar nebo užitý materiál. Vyhledá dva shodné obrázky či odliší rozdílný obrázek v řadě prvků- detailem, horizontální/vertikální polohou.

Příklady činností:

Úkol: vybarvi obrázek, který se v řadě liší

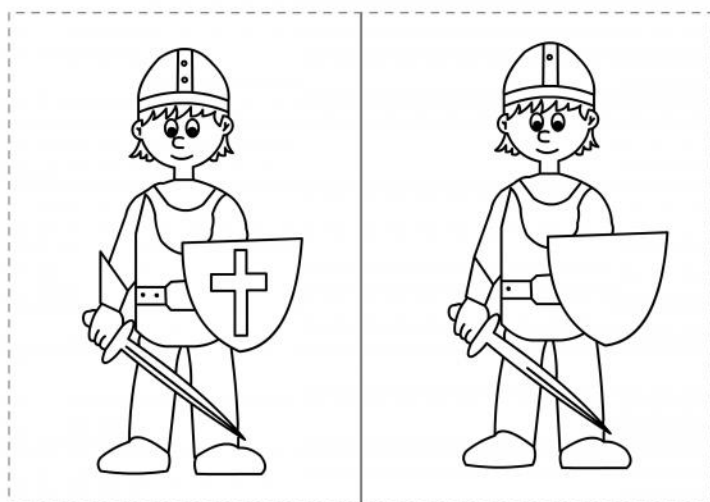
Obrázek 3

Zdroj: (18)

Úkol: najdi 5 rozdílů a zakroužkuj je

Obrázek 4

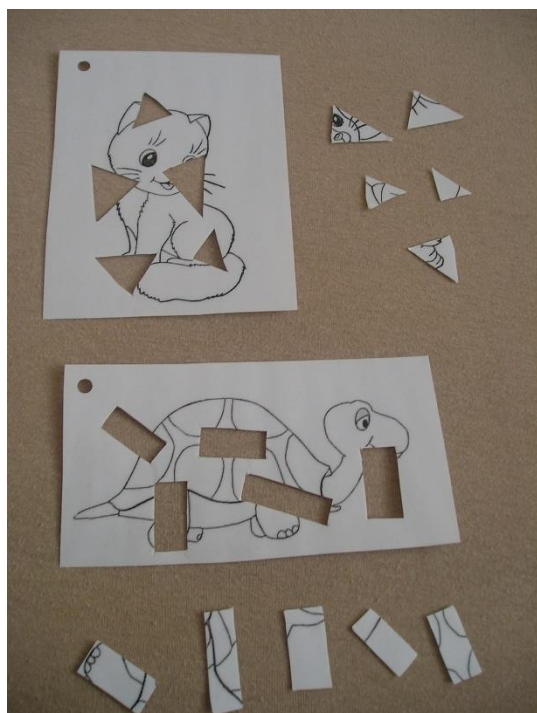
Zdroj: (18)

Zraková analýza a syntéza- dokáže složit obrázek ze dvou a více částí bez použití předlohy, zvládne poskládat puzzle přiměřené jeho věku nebo doplnit chybějící části v obrázku (viz níže).

Příklady činností:

Úkol: správně doplnit chybějící části obrázku

Obrázek 5

Zdroj: (18)

Úkol: složit rozstříhaný obrázek

Obrázek 6

Zdroj: (18)

Zraková paměť- Dítě ve věku 5-7 let by mělo být schopné zapamatovat si 4-5 různých předmětů/obrázků a po zakrytí je vyjmenovat. (9)

Příklady činností: Kimova hra, pexeso

Pohyb očí na řádku- udrží směr pohybu očí zleva doprava a také shoda dolů. Řadí předměty do řady.

Uvedené činnosti jsou řazeny od jednodušších k náročnějším a postupují celým předškolním vývojem, tzn. Od 3-6 let věku dítěte (viz příloha- tabulka Diagnostika str. 19, 20).- DOPLNIT

Vždy se tedy zaměřujeme na to, co je odpovídající věku dítěte.

Oblasti, které jsou dobře rozvinuty mohou být pro dítě nosným pilířem pro oblasti, ve kterých zaostává. Rozpoznání oslabených funkcí je důležité k následnému rozvíjení.

Příklady činností pro rozvoj zrakového vnímání pro děti ve věku 5-6 let:

- Rozlišování symbolů lišících se otočením podle vertikální osy (d b)

- Kimovy hry- který předmět chybí?
- Puzzle
- Mozaiky
- třídění předmětů dle velikosti, tvaru, barvy
- hledání stejných dvojic
- skládání a rozkládání obrázků
- vyhledávání a pojmenování jednotlivých objektů
- rozlišování překrytých obrázků
- práce se stavebnicemi a kostkami,
- povídání si, co dítě zažilo (zraková paměť). (11)

2.3.2 Sluchové rozlišování

Sluch je stejně jako zrak důležitým prostředkem při komunikaci a významně ovlivňuje řeč i myšlení.

Kolem pátého roku začínají děti vnímat jednotlivé hlásky ve slově. Nejdříve jsou schopny určit první hlásku, kterou slovo začíná (pes – p), potom poslední hlásku ve slově: nejdříve slova končící souhláskou (pes – s), potom teprve končící samohláskou (pole – e). Nejobtížnějším úkolem sluchové diferenciacce je určit hlásku uprostřed slova (pes – e). Určování pozice hlásky ve slově je důležitým předpokladem pro zvládnutí čtení a psaní. Přibližně v šesti až sedmi letech věku dochází k rozlišování a vnímání délky samohlásky (dal – dál) a rozlišování mezi měkkými a tvrdými slabikami (di, ti, ni – dy, ty, ny). (19)

Předškolní dítě by mělo umět říci několik básniček, rozpočítadel, písniček a mělo by pozorně naslouchat čtenému textu, mít v oblibě a vyhledávat čtené pohádky, příběhy. Přečtené texty by mělo zvládnout alespoň rámcově reprodukovat. (14)

Nejlépe dítě rozvíjí své vyjadřování a slovní zásobu samostatným vyprávěním toho, co zažilo, reprodukcí pohádky, kterou slyšelo či vyprávěním libovolného příběhu.

Příklady činností pro rozvoj zvukového rozlišování pro děti ve věku 5-6 let:

- poslouchání pohádek, vlastní reprodukce

- lokalizace zvuku, např. hra: Kukačko, zakukej! (dítě podle sluchu hádá, kdo z ostatních dětí je „kukačka“)
- hledání a tvoření rýmů
- rozkládání slov na slabiky, hledání slov se stejným počtem slabik (obrázky jako opora)
- určení počáteční, koncové, případně i prostřední hlásky
- učit se nové básničky, písničky a rozpočítadla
- rytmická cvičení, zpěv
- poznávání známých písniček dle melodie (11)

2.3.3 Prostorové vnímání

Vnímání prostoru je důležité pro orientaci v prostředí, přizpůsobení se a účelném využití. Prostor vnímáme pomocí zrakových, sluchových, pohybových i hmatových jevů, které následně kognitivně zpracováváme. Dítě vnímá podněty, kterými je obklopeno (pohybující se objekt, otočí se za zvukem,...) a zaměří na ně svou pozornost. V závislosti na rozvoji motoriky se snaží těmto novým zdrojům přiblížit, poznat je, dozvědět se o nich více informací. Pohyb tak zastává důležitou roli při rozvíjení vnímání prostoru. Zároveň s dalšími smysly (sluch, hmat) dokáže získat představu o vzdálenosti a také velikosti daných objektů. (14)

Vnímání prostoru je kromě orientace v prostředí také důležité pro osvojování si pohybových a sebeobslužných dovedností, pro rozvoj herní činnosti, grafomotoriky a dalších školních dovedností, které potom ovlivňují čtení, psaní, matematiku, geometrii, orientaci v sešitě, učebnicích, mapách. (1)

Předškolní dítě se zvládne orientovat na základě pojmů nahoře – dole, vpředu – vzadu, nad – pod, na – do, hned vpřed – hned za, v, vedle, uprostřed, mezi. Rozumí pojmům první, poslední, následující, předposlední, prostřední. Na sobě či na obrázku/předmětu dokáže určit např. vpravo dole (kombinace dvou kritérií). Také dovede určit vzdálenost a směr- blízko, daleko, blíž, dál, nejbliž, nejdál, šikmo, rovně. (11)

Činnosti zaměřené na rozvoj prostorového vnímání:

- pojmenovávání směrů (vpravo, vlevo, nad, pod, vpravo nahoře, vlevo dole atd.) a podněcování k pojmenovávání
- hledání schovaného předmětu, navádění pomocí instruktážních slov, např. rovně, dopředu, dozadu, doleva,...
- pracovní list- bludiště, hledání cesty ven
- stavebnice- stavění dle předlohy či vlastní kreativity dětí
- skládačky- rozstříhané obrázky. (11)

2.3.4 Vnímání času

Porozumění času se rozvíjí pomalu. Děti v předškolním věku už rozumí základním pojmům, dokážou trochu členit čas, avšak nanejvýš podle dnů v týdnu. Měsíce, roční období a další delší jednotky sice umí vyjmenovat a částečně i ví, co tyto pojmy znamenají, ale ve svých úvahách je nepoužívají. (19)

Dítě neuvažuje pouze o tom, co je teď a tady, ale má již představy o tom, co za nějaký čas bude a také si uchovává některé předešlé zážitky, ze kterých tvoří vzpomínky. Vytváří si představu o časové ose a sledu událostí.

Časové pojmy o minulosti, a hlavně budoucnosti, nemají pro dítě nějaký přesnější obsah. Událost ze vzdálenější budoucnosti je pro něj zatím nereálná a tudíž nezajímavá, má pro něj jen malý subjektivní význam. Celkový vztah dítěte k času je lhostejný. Přítomnost je pro něj mnohem významnější než budoucnost. Děti nedokážou mnoho přemýšlet o budoucím čase (kdy se půjde jíst či spát...), jelikož ten čas pro ně nastává až tehdy, kdy už opravdu v této situaci jsou (19)

(Bednářová, J., Šmardová, 2007) uvádějí výčet pojmů, které by dítě mělo před nástupem do školy znát a dobře chápat.

- Přiřadí činnosti obvyklé pro ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer.
- Rozliší dříve, později.

- Seřadí obrázky podle posloupnosti děje, jmenuje, co se stalo nejdříve, později, naposled.
- Rozlišuje pojmy nejdříve, před tím, nyní, potom.
- Začíná se orientovat ve dnech v týdnu.
- Přiřadí činnosti obvyklé pro roční období.
- Pojmy včera, dnes, zítra.
- Pojmy předevcírem, pozítří. (1)

Děti kolem pátého roku zvládají chápat pojmy včera, dnes, zítra a taktéž i dny v týdnu, které si zprvu pamatují pomocí mechanické paměti a až později jsou schopné chápat jejich návaznost. Důležité pro vnímání souvislostí je zasazovat tyto pojmy do běžné konverzace a přiřazovat k nim konkrétní činnosti, které dítě buď prožilo nebo které jej čekají. Např.: Včera jsme byli u babičky. Dnes je pondělí a začíná nový týden, jdeme do školy a maminka s tatínkem do práce. O víkendu se do školky ani do práce nechodí, můžeme jet na výlet. (1)

2.4 Kognitivní zralost

S celkovým rozvojem dítěte se rozvíjí také zralost kognitivní, která musí být dostatečná k úspěšnému vstupu do základní školy. Dítě již rozumí světu více realisticky, což se odráží i v jeho chování. Rozvíjí se logické myšlení, stále ale jen na konkrétních situacích. Na základě podobnosti také vzniká uvažování v celistvých pojmech.

Dále se v uvedeném období rozvíjí myšlení názorné, děti jsou schopné kategorizovat a určit podstatné vlastnosti předmětu. U dítěte předškolního věku stále převládá subjektivní vnímání skutečnosti a také egocentrismus, který by však měl vymizet do zahájení školní docházky. (9)

Kognitivní zralost je ovlivněna vrozenými predispozicemi, prostředím, ve kterém dítě žije a také výchovou. Na rozvoj této oblasti může kladně působit rodina i mateřská škola. (3)

2.4.1 Řeč

Pokrok ve vývoji zralého dítěte by měl být znatelný i v jeho řeči. Dítě by mělo umět mluvit ve větách a jednoduchých souvětích. Také bychom se s ním měli pro problémů na čemkoliv domluvit a vzájemně si porozumět. K vývoji řeči patří taktéž výslovnost. Řeč se vyvíjí do zhruba sedmi až osmi let věku dítěte, avšak pokud má dítě špatnou výslovnost v předškolním věku, je vhodná logopedická péče ještě před zahájením školní docházky (tzn. kolem pátého roku). (3)

Co pomůže vhodně podporovat rozvoj řeči uvádí Pugnerová, Dušková (2019):

- poskytnou správný mluvní vzor
- sledovat, zda dítě umí předměty, které jsou kolem něj, nejen pojmenovat, ale i ví, k čemu slouží, jaké jsou jejich charakteristické vlastnosti, z jakého materiálu jsou vyrobeny atd.
- četba pohádek a delších příběhů, číst na pokračování, nechat dítě převyprávět pohádku vlastními slovy
- pokud se dítě ptá na něco, co jej zajímá, odpovídat přiměřeně jeho věku, podporovat zvědavost
- pokud si s dítětem prohlížíme obrázky, vedeme jej k tomu, aby zkusilo samo popsat, co na obrázku vidí (popis) případně vyjádřit děj (3)

Slovní zásoba by měla být přiměřená předškolnímu věku, gramaticky správná a dítě by mělo užívat adekvátní pojmy při běžné řeči. Pro dítě by neměl být problém říct krátký příběh, sdělit své přání, vyjádřit, co právě prožívá a smysluplně odpovídat na otázky. (8)

Při rozvoji mluvené řeči je třeba postupovat v souladu s ontogenezí řeči. Dítě získává schopnost osvojit si a umět používat řeč z hlediska jednotlivých jazykových rovin, v rámci nichž je také třeba dítě rozvíjet. V morfologicko-syntaktické rovině se zaměřujeme na rozvoj gramatické stránky jazyka. Lexikálně-sémantická rovina je rovinou slovní zásoby, kterou si dítě nejprve pasivně, posléze aktivně osvojuje. Foneticko-fonologická rovina souvisí s výslovností dítěte. Pragmatická rovina je rovinou sociální aplikace a uplatnění komunikační schopnosti dítěte ve společnosti. Pro vývoj řeči dítěte je velmi potřebné podnětné a rozvíjející prostředí. (20)

Činnosti pro rozvoj předpokladů ke čtení a psaní

V předškolním vzdělávání (RVP PV, 2004) se využívá řady činností vhodných pro rozvoj předpokladů ke čtení a psaní. Tyto činnosti byly taktéž využity v rámci výzkumného šetření. Jedná se o následující:

- hry artikulační, smyslové, rytmické, řečové, vokální, hry se zvuky, psychomotorické hry, - rozhovory, vyprávění o skutečnosti, vyprávění dle obrázků, hovoření o pocitech a myšlenkách, komentování zážitků, - poslech vyprávěného a čteného, sledování filmů, divadelních představení, - recitace, přednes, dramatizace, zpěv, - pozorování, hry na rozvoj vnímání, paměti zrakové i sluchové, pozornosti, představivosti, orientace, - grafická cvičení, hry se symboly a grafickými systémy, - aktivity s knihou (prohlížení a čtení obrázků), s novinami, s časopisy, s audiovizuální technikou aj. (21)

Bytešníková (2012) uvádí následující faktory, jež ovlivňují vývoj řeči:

- Stav centrální nervové soustavy;
- Úroveň intelektových schopností;
- Úroveň motorických schopností;
- Úroveň sluchové percepce;
- Úroveň zrakové percepce;
- Vrozená míra nadání pro řeč a jazyk;
- Vlivy sociálního prostředí. (22)

Mozek je primárním a nezbytným orgánem pro vývoj řeči a řečových schopností, avšak v ontogenezi řeči je velmi důležitá i CNS.

Na řeč, komunikační schopnosti, jsou ve škole kladeny poměrně velké nároky; věku přiměřeně rozvinutá řeč je důležitá z mnoha důvodů. Dítě potřebuje mluvenému dobře rozumět, aby chápalo, co se po něm vyžaduje, aby rozumělo výkladu. Řeč se prolíná s myšlením, jejím prostřednictvím dítě projevuje, sděluje to, co myslí. Řeč je také důležitá pro soužití, postavení v kolektivu. (1)

Podle Bednářové, Šmardové (2007) lze také řeč dělit na několik jazykových rovin:

- Foneticko-fonologickou
- Morfologicko-syntaktickou
- Lexikálně-sémantickou
- Pragmatickou (15)

Rovina foneticko-fonologická zahrnuje sluchové rozlišování hlásek a jejich výslovnost. V případě morfologicko-syntaktické roviny jde o užívání slovních druhů, tvarosloví a větosloví. V lexikálně-sémantické rovině jde o pasivní a aktivní slovník, nebo-li o porozumění řeči a samotné vyjadřování. Pragmatická rovina zase zahrnuje dovednosti, jako je vyjádření pocitů, prožitků, událostí či informací a také konverzační schopnosti. (14)

Bednářová, Šmardová (2011) uvádí, že by dítě mezi pátým a šestým rokem již mělo mít řeč rozvinutou ve všech rovinách. Mělo by užívat všechny slovní druhy, mluvit gramaticky správně a mít slovní zásobu na takové úrovni, aby bylo schopné se srozumitelně, smysluplně a souvisle vyjádřit. Řeč by se tak měla blížit projevu dospělých. (14)

Činnosti zaměřené na rozvoj řeči:

- přiřazení pojmů, které k sobě patří, včetně zdůvodnění – např. hrnec-poklička, kartáček-zubní pasta
- hádanky
- hádání podle charakteristických vlastností
- Sestavení a popis dějové posloupnosti na obrázcích
- Doplnování slov do příběhu prokládaném obrázkou
- Vysvětlení pojmu, např. co je to lžice a k čemu slouží
- Hry se slovy – tvoření antonym, synonym, hononym
- Rozpoznání, co je na obrázku špatně (11)

2.4.2 Pozornost

Pozornost představuje tu stránku psychické činnosti, která umožňuje výběrové zaměření a koncentraci člověka na určité podněty a jevy. Vnější podmínky prostředí sehrávají významnou roli pro kvalitu dětské soustředěnosti. Pro její udržení jsou ovšem důležitější vnitřní podmínky, které závisí na osobnosti každého dítěte.

K posilování stability pozornosti a zvyšování její záměrnosti pomáhají:

- konstruktivní hry
- samostatně plněné jednoduché povinnosti
- rozumná doba sledování oblíbených dětských televizních pořadů (s dětmi je nezbytné o pořadech hovořit a nechat je například namalovat své dojmy, vymodelovat hrdinu pohádky apod.)
- poslech čtených pohádek a vyprávěných příběhů od dospělé osoby. (23)

2.4.3 Paměť

„Zralá vizuální a sluchová krátkodobá (pracovní) paměť jsou nezbytnými předpoklady úspěšného nácviku čtení a psaní. Děti, které zopakují řadu čtyř číslic, jsou obvykle schopné si zapamatovat názvy písmen. Při pěti číslicích je jejich paměť natolik vyvinutá, že jsou schopny udržet slovo v paměti a zároveň ho rozložit na hlásky. Ale teprve schopnost zopakovat šest číslic je obvykle v souladu s takovým rozsahem paměti, který umožňuje psaní delších slov a vět.“ (9), s. 401

Vlivem dozrávání centrální nervové soustavy se u dětí v předškolním věku zlepšuje koncentrace pozornosti a tím pádem dochází i k velkému rozvoji paměti a zvyšování kapacity paměti. Paměť dítěte je však nesystematická a jedná se spíše o intuitivní zapamatování. (8)

Kapacitu paměti můžeme trénovat hrami, jež jsou na rozvoj paměti určené (např. pexeso), . Dítě předškolního věku by si mělo bez problému zapamatovat větu o pěti až šesti slovech nebo být schopné zapamatovat si čtyři náhodná čísla. Děti, které jsou v této oblasti stimulované rodiči, vykazují mnohem lepší výsledky než děti, které pochází ze sociálně nevýhodného prostředí a nejsou rodiči dostatečně stimulovány. (8)

Děti se učí prostřednictvím her a různých říkanek, jejich paměť ale ještě není v tomto věku záměrná. Mohou si tak zapamatovat spoustu podrobných informací, ale musí to být věci či jevy, které je zajímají. Pokud však děti učíme říkanku či písničku, nesoustředí se na primárně na obsah, ale spíše na rytmus a rým. Text je osvojován mechanicky, bez dostatečného myšlenkového zpracování, což přetrvává i na počátku školní docházky. (24)

Záměrná paměť se může začít objevovat u her s pravidly, kdy zapamatování něčeho konkrétního je podmíněno dalším průběhem hry. Důležitou roli zastávají i pohádky, jelikož se díky nim učí chápat následnost dějového příběhu a rovněž se podílí na rozvoji slovní a sluchové paměti, myšlení a fantazie. Uvažuje o uvedených konkrétních situacích, které si ve své fantazii dokáže představit na základě zažitých zkušeností. (24)

2.4.4 Matematické představy

Matematické představy se vyvíjí postupně, stejně tak jako ostatní funkce, na kterých je rozvoj matematických představ doslova závislý. Například oslabení motoriky může dítě limitovat v používání předmětů a tím pádem i zkomplikovat poznávání prostředí, ve kterém žije. (2)

S rozvojem motoriky úzce souvisí vnímání prostoru, což je předpoklad pro geometrii a aritmetiku, jelikož si dítě osvojuje pojmy, které souvisí s uspořádáním (nahore, dole, vpravo, vlevo, před, pod, nad atd.). (14)

Na vytváření matematických představ se dále také podílí zrakové vnímání, sluchové rozlišování, hmat, vnímání prostoru a času. Tyhle schopnosti a dovednosti jsou základem tzv. předčíselných představ, ze kterých se postupně stávají číselné představy (určení počtu prvků, číselná řada, číselné operace). (1)

Matematika napomáhá k rozvoji myšlení a logického uvažování. Do jisté míry závisí i na rozumových předpokladech dítěte, avšak nemusí to automaticky znamenat, že bude dítě v matematice úspěšné. Dítě předškolního věku potřebuje nejprve získat výše zmíněné schopnosti a dovednosti, aby bylo schopné osvojit si i matematické dovednosti. (14)

Nejdříve tento proces začíná porovnáváním, (malý x velký, více x méně x stejně, dlouhý x krátký,...), dále tříděním podle druhu (ovoce, zelenina, oblečení,...), barvy, velikosti.

Nejprve využíváme předměty, až potom obrázky. Pro rozvoj matematických představ je vhodné využití her, jako je člověče nezlob se, domino atd. (1)

Důležité je, aby dítě chápalo naše instrukce, tedy toho, co po něm chceme. Pokud například použijeme výraz „přidej kamínek“, očekáváme, že dá dítě požadovaný předmět k ostatním, tzn. že na určeném místě něčeho více. Stejně tak, pokud použijeme výraz „více“ by si dítě mělo představit to, že něčeho přibude. Tyhle pojmy jsou důležité, aby potom dítě porozumělo slovním úlohám, např. pokud bude v úloze „přidej“ a „více“ musí vědět, že má využít znaménko plus. (2)

2.5 Emocionální a sociální zralost

Citově a sociálně zralé dítě se do školy těší, projevuje zájem o poznávání písmen, počítání, přemýšlí nad řešením zadaného úkolu. Ustupuje emoční labilita, impulzivita a egocentrismus. Zvládá své emoce a nemá problém odloučit se od rodičů. Je samostatné, nedělá mu obtíže pozdravit, rozloučit se nebo o něco požádat. (2)

Emocionální a sociální zralost je předpokladem pro efektivní školní činnost, učení a začlenění se do kolektivu. Dítě je schopné se lépe soustředit, pokud je vyrovnané, klidné a sebejisté. (2)

Pedagogicko-psychologická poradna v Novém Jičíně uvádí, jak lze dítě podporovat v sociálních dovednostech a vést je k emoční zralosti:

- trénujte dítě ke zvládnutí odloučení se od rodičů
- trénujte dítě k sebekontrolě a schopnosti odložit bezprostřední splnění svých přání
- posilujte schopnost dítěte zvládat vlastní emoce (vztek, zlost..)
- ved'te dítě k respektování jiné („nerodičovské“) autority
- umožněte dítěti dostatečný pobyt v kolektivu vrstevníků a ved'te jej ke spolupráci s ostatními dětmi
- trénujte dítě v dodržování stanovených pravidel chování; pravidel hry apod. (25)

Charakteristika společenské zralosti dětí psycholožky Kateřiny Motlové:

- Dítě navazuje kontakt se svými vrstevníky, hraje si a spolupracuje s kamarády, nemá problém zapojit se do kolektivní hry a dodržuje její pravidla, neublíží druhým a umí ustoupit
- Respektuje autoritu, poslouchá pokyny rodiče, učitele či osoby, která o dítě pečuje. Dokáže naslouchat druhým a zvládne se dohodnout.
- Dodržuje základy slušného chování- pozdraví, poprosí, poděkuje. Dodržuje stanovená pravidla, přestože to může být pro něj náročné. (27)

Citovou zralost charakterizuje psycholožka Kateřina Motlová následovně:

- Dítě je úměrně jeho věku samostatné a nemá problém se separovat od rodičů, zvládne plnit zadané úkoly přiměřené jeho schopnostem, dosahuje cílů bez cizí pomoci.
- Je odolné vůči neúspěchu, prohře nebo odmítnutí
- Dokáže mít své city pod kontrolou, nejedná impulzivně a řeší konflikty domluvou (27)

Kutálková (2005) dále k sociální zralosti uvádí, že by dítě mělo udržovat pořádek- uklidit si po sobě, připravit si pomůcky; být samostatné v hygieně- wc, mytí, smrkání; udržovat při komunikaci oční kontakt, neřešit situace křikem a pláčem, chovat se přiměřeně jak doma, tak na veřejnosti. (11)

3 Možnosti vzdělávání předškolních dětí v ČR

Zajícová (2019) uvádí níže uvedené možnosti předškolního vzdělávání dítěte:

- Pravidelná denní docházka do mateřské školy

Dítě navštěvuje mateřskou školu v pracovní dny na alespoň 4 hodiny denně (netýká se školních prázdnin). (27)

- Individuální (tzv. domácí) vzdělávání dítěte

Individuální neboli domácí vzdělávání neprobíhá v rámci denní docházky do MŠ. Zákonný zástupce má povinnost oznámit individuální vzdělávání dítěte řediteli MŠ (spádové MŠ) ve stanovené lhůtě minimálně 3 měsíce před začátkem školního roku. (27)

Ředitel MŠ určí ve školním řádu způsob a termín “ověření úrovně osvojování očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech. Zákonný zástupce je povinen zajistit na tomto “ověření” účast dítěte. Pokud tak zákonný zástupce neučiní (ani v náhradním termínu), ředitel individuální vzdělávání ukončí. (27)

- Vzdělávání v přípravné třídě

Zákonný zástupce má povinnost oznámit tuto skutečnost řediteli spádové MŠ, nejpozději tři měsíce před zahájením školního roku (tzn. do konce května). Přípravné třídy jsou pro děti v posledním roce před povinnou školní docházkou a pro děti s odkladem školní docházky. O zařazení do této třídy žádá zákonný zástupce ředitele a taktéž dokládá doporučení poradenského zařízení- PPP nebo SPC. (27)

- Vzdělávání v zahraniční škole

Jestliže se dítě bude vzdělávat v zahraniční mateřské škole (na území ČR), musí to zákonný zástupce oznámit řediteli spádové MŠ do konce května. (27)

3.1 Legislativní vymezení

Školský zákon

Zákon 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen "vzdělávání") uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

(28)

Níže uvádím některé zásady a cíle vzdělávání uvedené ve školském zákoně.

Vzdělávání je založeno na zásadách:

- rovného přístupu bez jakékoliv diskriminace kvůli barvy pleti, pohlaví, víry, národnosti, sociálního původu
- zohledňování individuálních potřeb jedince
- vzájemná úcta, respekt všech účastníků vzdělávání
- zdokonalování procesu vzdělávání na základě výsledků dosažených ve vědě, výzkumu a vývoji a co nejširšího uplatňování účinných moderních pedagogických přístupů a metod,
- hodnocení výsledků vzdělávání vzhledem k dosahování cílů vzdělávání (28)

Obecné cíle vzdělávání:

- rozvoj osobnosti člověka v oblasti poznávacích a sociálních způsobilostí, osobních a občanských hodnot, získávání informací a vzdělávání se v průběhu celého života, výkon povolání
- získání všeobecného nebo všeobecného a odborného vzdělání
- pochopení a uplatňování zásad demokracie a základních lidských práv a svobod
- pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti
- získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně (28)

3.2 Odklad školní docházky

Zákonný zástupce dítěte může požádat o odklad školní docházky v případě, že je dítě na vstup do základní školy fyzicky a psychicky nevyzrálé (příloha č.5). Žádost musí doručit v písemné podobě řediteli školy zároveň s písemným doporučením školského poradenského zařízení (PPP, SPC) a také s vyjádřením odborného lékaře (pediatr, neurolog atp.). Odklad školní docházky se týká dětí, které jsou nezralé převážně ve více oblastech či v případě, že se jedná pouze o jednu oblast, ale závažnějšího typu jako je percepční, motorická, fyzická, sociální či kognitivní oblast anebo pokud u dítěte dochází k nerovnoměrnému vývoji. (8)

Nedostatečnou zralost na vstup do základní školy může odhalit lékař předškolní zdravotní prohlídkou, učitelky v mateřské škole, které dítě srovnávají s vrstevníky nebo učitelé základní školy při zápisu do školy. (3)

Děti s problematictější vývojem se potom podrobí odbornému a psychologickému vyšetření. Odklad školní docházky navrhne školské poradenské zařízení, které i doporučí, na co se u dítěte zaměřit, aby došlo k vyrovnání nedostatků. Konečné rozhodnutí je však na rodičích dítěte. (3)

Pokud se dítě projeví jako nedostatečně zralé až po nástupu do základní školy, může ředitel školy po domluvě se zákonnými zástupci dodatečně odložit školní docházky na příští školní rok. Lze tak uskutečnit pouze během prvního pololetí. Tohle řešení je sice možné, avšak mělo by to být výjimkou, jelikož dítě vnímá to, že neuspělo a může to negativně ovlivnit jeho psychiku. Z tohoto důvodu je lepší řešení umístění dítěte do přípravného ročníku základní školy než zpět do školy mateřské. (8)

Pugnerová, Dušková (2019) ve své publikaci uvádí, ve kterých případech odklad školní docházky není potřebný.

- Pokud dítě rozumí řeči, dokáže mluvit v celých větách a má přiměřenou zásobu
- Dokáže se soustředit a udržet pozornost při činnostech (cca 10-20min)
- Zvládá bez problémů sebeobsluhu
- Poznává základní geometrické tvary, které také dovede třídít, rozlišovat a porovnávat
- Respektuje pravidla rozhovoru, respektuje dohodnutá pravidla hry, umí si hrát s ostatními (3)

Děti, u kterých je vhodné zamyslet se nad odkladem školní docházky (Bednářová, Šmardová 2010)

- Děti zdravotně oslabené
- děti s výrazným rozumovým opožděním
- děti s pomalejším nebo nerovnoměrným rozumovým vývojem
- děti nezralé v oblasti práceschopnosti
- děti nezralé v oblasti sociálně – citové
- problémy v oblasti řeči a komunikačních dovedností
- problémy s pozorností a soustředěností
- problémy v rozvoji grafomotoriky
- problémy v pracovním tempu (výrazná pomalost) (14)

3.3 Odklad školní docházky - příklady ze zahraničí

Slovensko

Pokud zákonný zástupce dítěte chce pro své dítě odklad školní docházky, musí formou písemné žádosti požádat ředitelku mateřské školy o pokračování v předškolním vzdělávání. Součástí této žádosti musí být písemný souhlas příslušného zařízení výchovného poradenství a prevence, písemný souhlas pediatra a informovaný souhlas zákonného zástupce. Avšak i v případě, že bude mít dítě odklad školní docházky, musí se dostavit na zápis do první třídy. O odkladu povinné školní docházky poté rozhoduje ředitel dané školy. (28)

Dodatečné odložení školní docházky již možné není. Jestliže dítě nastoupí do první třídy a poté se zjistí, že není na školu dostatečně zralé, je třeba předložit řediteli školy písemnou žádost o změně formy vzdělávání. (28)

Velká Británie

V Anglii je školní docházka povinná od 5 let. Pokud tedy dítě dovrší ve školním roce věku pěti let, musí nastoupit na povinnou školní docházku. To znamená, že do školy dochází spousta čtyřletých dětí. Takže i když dítě oslaví 4. narozeniny dne 30. srpna, musí již od 1. září nastoupit na povinné vzdělávání. První rok však neprobíhá běžná výuka. Děti nejdříve dochází do přípravné třídy, tzv. "Reception Class." (29)

Ve Velké Británii odklad školní docházky možný není. Dítě je do školy zařazeno v každém případě a pokud nezvládá požadavky školy, je mu poskytována speciální péče, popř. přiřazen asistent. (30) Do svých 5. narozenin však může dítě navštěvovat školu jen částečně, např. pouze ráno. (32)

4 Diagnostika školní zralosti

Cílem diagnostiky je odhalit slabé a silné stránky dítěte, na které se můžeme zaměřit a rozvíjet je. K tomu, aby se dítě rozvíjelo podle svých možností a potřeb, musíme nejdříve vědět, co už umí a zná. Pokud známe silné stránky dítěte, můžeme je využít jako opěrné body pro rozvoj stránek slabších nebo je využít a podněcovat tak nadání dítěte. Důležité je rozpoznat slabá místa dítěte včas, abychom je mohli v dlouhodobém horizontu pozvolna rozvíjet. Není však vhodné stavět do popředí pouze oslabené oblasti, naopak si všímáme i toho, v čem dítě vyniká. (14)

Podle Bednářová, Šmardová (2007) by měla být diagnostika dětí předškolního věku zaměřena na tyto oblasti:

- Motorika, grafomotorika
- Zrakové vnímání a paměť
- Sluchové vnímání a paměť
- Vnímání prostoru a času
- Matematické představy
- Řeč (myšlení)
- Sociální dovednosti
- Sebeobsluha (samostatnost)
- Hry (14)

Metody pedagogické diagnostiky

Metod pro realizování pedagogické diagnostiky je více. Ty se liší provedením, vyhodnocováním, náročností na přípravu a záleží i na věku dítěte. Je vhodné kombinovat různé metody pedagogické diagnostiky. (32)

Pozorování

Pozorování patří mezi nejstarší a nejvyužívanější metody diagnostické činnosti. Dítě pozorujeme spontánně při běžných činnostech jako jsou hry, akce mimo školu atd. anebo

záměrně při výchovně-vzdělávací činnosti a plnění úkolů zadané učitelkou. Sledujeme, jak se dítě chová a projevuje při různých činnostech. Pozorování je nezbytné provádět dlouhodobě a systematicky. Zaměřujeme se na projevy, které lze vidět, slyšet a měřit a jsou bez jakéhokoliv subjektivního hodnocení. Sledujeme, jak se dítě chová při různých činnostech. Výsledky pak můžeme zaznamenávat do kategorií, které jsou předem připravené, pozorování se tak nazývá strukturované. Avšak důležité jsou i informace, které sledujeme a nepíšeme do záznamového archu. Naše postřehy můžeme zaznamenávat pouhou poznámkou na běžný list. V tomto případě hovoříme o pozorování nestrukturovaném. Tuhle metodu je vhodné zkombinovat i s dalšími diagnostickými metodami. (32)

Další metodou pedagogické diagnostiky je rozhovor, který nám umožní získat další informace, jež nelze zjistit pouhým pozorováním či jinou metodou. Rozhovorem můžeme zjistit, jaké má dítě znalosti, názory, obavy, myšlenkové pochody, proč jednalo určitým způsobem atd. Rozhovor však nemusíme vést pouze s dětmi, doplňující informace o dítěti nám mohou poskytnout i jejich rodiče. Rozhovor s rodiči může být taktéž součástí dokumentace. Je vhodné stanovit si cíl rozhovoru, promyslet si otázky, na které chceme znát od rodičů odpověď a získané informace využít ku prospěchu dítěte. (32)

Další diagnostické metody

Dotazník- můžeme jej využít, pokud chceme zjistit např. od rodičů velké množství informací v relativně krátkém časovém úseku. Zároveň tak lze zjistit i názor rodičů na vzdělávání v MŠ.

Anamnéza- osobní i rodinná, nám pomůže zjistit informace o dítěti a jeho dosavadním vývoji. Osobní anamnéza zahrnuje průběh vývoje, zjištění zdravotního stavu, zda mělo dítě nějaké úrazy, jaké má stravovací návyky, popřípadě alergie. Rodinná anamnéza zahrnuje informace o stylu výchovy, vztazích v rodině nebo projevy dítěte v různých prostředích. Tyhle údaje nám mohou pomoci pochopit jednání dítěte při případných adaptačních potížích. (32)

Rozbor dětské kresby- kresba vypovídá o kreativité dítěte a také nám může pomoci zjistit úroveň grafomotoriky, vizuomotoriky, naznačit laterální dítěte a celkově naznačit stupeň vývoje dítěte. Tuto metodu však bereme pouze jako doplňkovou. (32)

Další důležitá diagnostická metoda je tzv. sociometrie, která se zabývá sociálními vztahy ve třídě. Ty jsou však podmíněné charakterem a složením třídy- počet dětí ve třídě, věkové složení

atd. Dětem můžeme pokládat jednoduché otázky jako např. vedle koho by chtěli sedět při cestě na výlet, s kým chtějí jít za ruku na vycházce atd. (32)

4.1 Zápis do první třídy

Zápis dětí do základních škol vychází z ustanovení zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). (33)

Jestliže dítě dosáhlo věku šesti let, musí počátkem následujícího školního roku nastoupit k povinnému vzdělávání. Výjimku mají děti, jimž byl udělen odklad školní docházky. Pokud dítě dosáhne šesti let věku v průběhu od září do prosince příslušného školního roku, má také možnost zahájit školní docházku, je-li patrná jeho tělesná a duševní zralost. Žádost podává zákonný zástupce a taktéž musí být doloženo doporučující vyjádření školského poradenského zařízení. Jestliže je dítě narozeno od ledna do konce června příslušného školního roku, může taktéž nastoupit k povinné školní docházce. Zákonný zástupce však musí kromě žádosti doložit doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře. (33)

Dle školského zákona je rodič nebo zákonný zástupce dítěte povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce v termínu od 1. dubna do 30. dubna kalendářního roku, v němž má dítě zahájit školní docházku. Místo a přesné datum zápisu do první třídy stanoví a vyhlásí ředitel školy. Termín však musí být v rozmezí od 1. dubna do 30. dubna. Pokud tak rodič nebo zákonný zástupce neučiní a dítě není k povinné školní docházce přihláшено, lze to považovat jako přestupek. (33) Vzor žádosti přijetí k základnímu vzdělávání (viz příloha č. 2)

Organizaci a průběh zápisu k povinné školní docházce určuje vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.

Ředitel školy poskytne potřebné informace týkající se zápisu v dostatečném předstihu způsobem, který umožňuje dálkový přístup (např. zveřejnění informací na webových stránkách školy). Tyto informace obsahují kritéria pro přijetí žáků, počet přijímaných žáků a taktéž popis formální části zápisu (případně dalších částí). Dle zákona mají přednost k přijetí děti, jež jsou ze spádové oblasti, tzn. mají trvalý pobyt v příslušném školském obvodu nebo děti, které jsou v příslušném obvodu ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy anebo jsou umístěné ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči. Všechny děti ze školského

obvodu mají nárok na přednostní přijetí a je povinností obce zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky.

Zápis se skládá z formální a motivační části. Účast dítěte na motivační části je však dobrovolná, není to podmínkou k přijetí žáka. Během formální části zápisu podá zákonný zástupce žádost k zápisu dítěte k povinnému vzdělávání. Škola může pro děti připravit činnosti nebo hry k orientačnímu posouzení školní připravenosti. Ty jsou zaměřeny na motivování dítěte ke školnímu vzdělávání.

Během formální části zápisu je zákonným zástupcem dítěte podána žádost k povinné školní docházce (viz příloha) , která obsahuje osobní informace jako je jméno a příjmení žáka, datum narození, místo trvalého pobytu, označení konkrétní školy, které je žádost určena. Zároveň je taktéž nutné uvést jméno a příjmení zákonného zástupce a jeho místo trvalého pobytu.

Hlavním cílem motivační části zápisu je motivovat dítě ke školní docházce, seznámit jej s prostředím školy a vytvořit u něj představu bezpečného prostředí, kterého se nemusí obávat. Škola může mít pro dítě nachystané různé aktivity jako je rozhovor, hry nebo cílené aktivity zjišťující připravenost dítěte a úroveň jeho znalostí či dovedností v určitých oblastech. Rozhovor by však neměl trvat déle než 20 min a aktivity zaměřené na zjištění dovedností dítěte by neměly překročit dobu 60 min. Účast žáka na motivační části je dobrovolná. Při průběhu zápisu se však nezjišťuje dosažená úroveň jednotlivých vzdělávacích oblastí dle RVP PV a neprobíhá žádné diagnostické testování.

Ředitel školy poté vydává rozhodnutí o přijetí (příloha č.3) nebo případném nepřijetí ke školní docházce (příloha č.4). Jestliže je dítě přijato na jinou školu než-li je spádová, musí o tom ředitel této školy informovat ředitele školy spádové, a to do 31. května kalendářního roku, ve kterém má dítě nastoupit k povinné školní docházce. (33)

4.2 Příčiny školní nezralosti

Školní nezralost může odhalit dětský lékař při pravidelných prohlídkách, učitelky mateřské školy, které tráví s dětmi mnoho času a mohou je tak porovnávat s ostatními dětmi nebo také učitelé základních škol při zápisu. Dítě může být nezralé v jedné či několika oblastech, které jsou posuzovány při vstupu do základní školy. (3)

Pokud je dítě nezralé pouze v jedné oblasti, musí se jednat o nezralost závažnějšího typu, aby mohla být školní docházka skutečně odložena. Dítě musí být nezralé po stránce percepčně motorické, sociální, pracovní, kognitivní či fyzické. Také se může jednat celkově o nerovnoměrný vývoj. Pokud mají děti opožděný či nerovnoměrný vývoj, jsou ohrožené školní neúspěšností s následně i vznikem poruch učení. (8)

Dle Jucovičové (2014) způsobuje nerovnoměrné zrání či opožďování percepčně motorických funkcí, vznik specifických poruch učení jako je například dyslexie (porucha učení), dysortografie (porucha pravopisu), či dysgrafie (porucha grafického projevu, psaní). Tyto obtíže souvisejí se zrakovou a sluchovou percepcí, obtížemi v jemné i hrubé motorice, grafomotorice, koordinaci, vizuomotorikou či lateralitou. (8)

Příčiny školní zralosti mohou být následující:

- Nedostatky v tělesném vývoji nebo zdravotním stavu- v ideálním případě by mělo dítě měřit 120 cm a vážit 20 kg. Škola představuje určitou fyzickou zátěž. Dítě by mělo unést aktovku a zvládnout sedět delší dobu při vyučování. Pokud dítě není fyzicky zralé, hrozí zvýšená unavitelnost dítěte a také by mohlo dojít k různým tělesným deformacím. Pediatr může taktéž doporučit odklad školní docházky v případě zvýšené nemocnosti dítěte či z důvodu špatného zdravotního stavu způsobeném po operaci, vážným onemocněním nebo celkově zdravotním oslabením způsobené imunitním systémem. (2)
- Sociální nezralost- pokud dítě nevydrží bez rodičů, nedokáže se myšlenkově odpoutat a je plačtivé, může to být problém při školní činnosti, jelikož dítě musí dávat pozor několik vyučovacích hodin a není zde příliš prostoru pro odpočinek či spontánní hry jako bylo zvyklé v mateřské škole. (3) Jestliže tak i dítěte stále neustupuje emoční labilita, je impulzivní, neumí příliš ovládat své chování, nedokáže přirozeně navazovat kontakt se svými vrstevníky nebo se podřídít autoritě učitelky, je v této oblasti nezralé. (2)
- Opoždění vývoj- může se týkat oblasti tělesné, kognitivní, emocionální či sociální.
- Nerovnoměrný vývoj- může být způsoben poškozením centrálního nervového systému, což zapříčiňuje potíže při soustředění. Pokud není schopné koncentrovat se alespoň

deset minut, mohly by poté ve škole nastat potíže při čtení a psaní, na něž je nutné se kvalitně soustředit. (3)

- Neurotický vývoj- znamená to, že je dítě výbušné, plačtivé, má neurotické rysy. Po jistém rozrušení by mělo být schopné se relativně za krátkou dobu zklidnit, rozhodně by neměla v jeho chování převažovat emoční labilita. Pokud má dítě tyto projevy chování, je v této oblasti považováno za nezralé. (3)

PRAKTICKÁ ČÁST

Úvod

V předešlé části diplomové práce jsme se věnovali pouze teorii. Praxe se však může od teorie lišit. Praktická část se tak formou kvalitativního výzkumu zabývá posouzením připravenosti a zralosti dětí nastupujících do 1. ročníku základní školy a určení jejich úrovně v jednotlivých oblastech, které byly vybrány na základě očekávaných výstupů z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Cílem výzkumu bylo odhalit, ve kterých oblastech mají děti dané školy nedostatky a jakým způsobem by mohla být provedena následná intervence. Pro výzkumné šetření byl použit kvalitativní typ výzkumu založený na polostrukturovaných rozhovorech, naslouchání vyprávění, kladení otázek a získávání odpovědí od třech různých skupin respondentů, a to rodičů předškolních dětí, učitelek mateřské školy a učitelů prvního stupně základní školy. Jejich odpovědi mi pomohly utvořit ucelený obraz úrovně připravenosti předškolních dětí a v závislosti na porovnání jednotlivých odpovědí respondentů také zjistit, jaké nároky jsou na děti kladeny z různých perspektiv.

5 Design výzkumu

Zvolený výzkum se týká především dětí předškolního věku a dětí, které již zahájily povinnou školní docházku vstupem do 1. třídy základní školy. Zabývám se úrovní dosažených dovedností a jak jednotlivé oblasti hodnotí a vnímají rodiče dětí, učitelky mateřských škol a následně i učitelé základních škol. Zvolila jsem výzkum kvalitativní a jako metodu jsem použila polostrukturované rozhovory.

5.1 Místo výzkumu

Výzkum školní zralosti předškolních dětí a posouzení úrovně zralosti a připravenosti dětí 1. třídy probíhal na škole s názvem: Základní škola a Mateřská škola Vyškov, Letní pole, příspěvková organizace, nacházející se na adrese Sídliště Osvobození 682/56, 682 01 Vyškov.

Mateřská škola byla otevřena při základní škole ve školním roce 2014/15 s jednou třídou. V následujících letech byly dobudovány a postupně otevřeny další dvě třídy. Mateřská škola poskytuje výchovně-vzdělávací činnost dětem od dvou let. Tím, že je mateřská škola součástí základní školy, jsou vytvořeny ideální podmínky pro spolupráci se ZŠ a bezproblémový přechod dítěte z MŠ do ZŠ.

Jsou zde nově vybudované a moderně vybavené prostory, nové herní prvky na školní zahradě zajišťující nadstandartní podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí od dvou let. Děti mohou využívat rozsáhlý sportovní areál- tartanový atletický ovál, fotbalové hřiště, víceúčelové hřiště s umělým travnatým povrchem, dvě volejbalová hřiště, hřiště na košíkovou. Dále zahradní areál v podobě zahrady s rybníkem, mokřadem, potokem, bylinkovou spirálou a skleníkem.

5.2 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, na jaké úrovni jsou děti předškolního věku dané školy a zda jsou připraveny na vstup do základní školy v závislosti na porovnání třech různých skupin respondentů-rodíčů předškolních dětí, učitelek mateřské školy a učitelů školy základní. Stejně však bylo zjistit, ve kterých oblastech mají děti nedostatky a poskytnout tak návrh na možnou intervenci.

5.3 Výzkumný vzorek

Cíleně jsem si vybrala zařízení, ve kterém se nachází dohromady mateřská i základní škola, aby byl výzkum co nejvíce objektivní a mohla jsem posoudit děti komplexně a z různých úhlů pohledu. Vybrala jsem pět učitelek mateřské školy, jež pracují s dětmi předškolního věku. S jejich doporučením jsem si vybrala pět rodičů, kteří mají dítě umístěné v mateřské škole a nakonec jsem o rozhovor poprosila pět učitelů školy základní, kteří mají v tomto oboru dlouholeté zkušenosti, pracují s dětmi prvních tříd a mohli mi tak poskytnout i srovnávací informace z dlouhodobějšího hlediska, např. jestli v některé oblasti přibývá dětí s konkrétním problémem.

Výzkumným vzorkem byli chlapci a děvčata předškolního věku nebo s odkladem (věk 5-7 let) a také děti, které již nastoupily do první třídy základní školy (věk 6-8 let). Všechny děti jsou účastníci Základní a Mateřské školy, Letní pole.

5.4 Metodologie výzkumu

Měla jsem možnost položit otázky z jednotlivých oblastí rodičům předškolních dětí, učitelkám mateřské školy, které s předškoláky vedou výchovně-vzdělávací činnost a také s učiteli prvního stupně základní školy, kteří se dětem věnují po nástupu do první třídy. Rozhovory jsem vedla v průběhu měsíce dubna a května tohoto roku (2021). Jeden rozhovor trval průměrně zhruba 10–15min. Všechny rozhovory probíhaly osobně a v klidných prostorách mateřské a základní školy, samozřejmě za dodržení veškerých hygienických nařízení a s ochrannými prostředky.

Níže uvádím jednotlivé otázky, které byly formulovány dle konkrétního respondenta, jejich význam však zůstal stejný.

Otázka č.1- Jak jsou předškolní děti pohybově zdatné? Mají problémy v některých základních pohybových dovednostech? Uveďte jaké.

(např. pohybovat se bezpečně ve skupině dětí, zvládat v překážky, házet a chytat míč ...)

Otázka č.2- Děti předškolního věku se učí vnímat své okolí všemi smysly. Které smyslové rozlišování dělá dětem většinou nejmenší problém a které využití smyslu je pro ně naopak nejtěžší?

(např. sluchové rozlišování zvuků, zrakové rozlišování tvarů, rozlišování vůní, chutí, vnímání hmatem atd.)

Otázka č.3- Jak děti zvládají koordinaci ruky, oka a celkově jemnou motoriku? Je nějaký problém, který se vyskytuje u dětí častěji?

(např. zacházení s předměty denní potřeby, drobnými pomůckami, nástroji, náčiním, výtvarným materiálem, správné držení tužky)

Otázka č.4- Do jaké míry děti zvládají sebeobsluhu a základní hygienické návyky?

(osobní hygiena, stolování, postarat se o sebe a své osobní věci, oblékat se atd.)

Otázka č.5- V jakém poměru jsou děti se správnou/nesprávnou výslovností a co přesně jim dělá největší potíže? Mají děti možnost navštěvovat logopedii v rámci MŠ?

Otázka č.6- Jakým způsobem přistupujete k dětem, které jsou citově nesamostatné a mají problém odloučit se od rodičů na určitou dobu? Vyskytuje se tenhle problém u více dětí?

Otázka č.7- V jaké míře děti uplatňují návyky společenského chování?

(pozdravit známé děti i dospělé, rozloučit se, poprosit, poděkovat, neskákat do řeči uposlechnout pokyn)

Využila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru, abych měla možnost okamžité reakce respondenta a odpovědi tak nemohly být ovlivněné žádnou jinou stranou. V některých

případech- obzvláště při rozhovoru s rodiči dětí- bylo potřeba požádat o doplnění či upřesnění informace a přimět je tak k podrobnějšímu vysvětlení.

5.5 Limity výzkumu

Prvním limitem výzkumu považuji současnou pandemickou situaci, která výrazně ovlivnila běžný chod školství. Z důvodu uzavření mateřských škol nemohla být vykonávána soustavná výchovně-vzdělávací činnost po čas celého školního roku, což mohlo ovlivnit nejen přípravu předškolních dětí na vstup do základní školy, ale i děti ostatní. Výzkum jsem tak prováděla až několik týdnů po znovuotevření mateřských škol, aby měly učitelky MŠ možnost zjistit současnou úroveň dovedností dětí a poskytnout mi tak informace týkající se jednotlivých oblastí výzkumu. Takle situace mohla ovlivnit rozvoj dětí a tím pádem i výpovědi učitelů, jelikož dětem nebylo umožněno vzdělávat se za běžných podmínek.

Dalším limitem vnímám to, že kvalitativní výzkum nám vzhledem k nízkému počtu respondentů neumožňuje získané poznatky zobecňovat. Výzkum jsem však cíleně prováděla v jednom zařízení, abych se mohla zaměřit na posouzení konkrétních dětí z různých úhlů pohledu a navrhnout tak zkvalitnění spolupráce mezi rodiči dětí a učitelkami MŠ, případně učiteli ZŠ daného zařízení.

Vybraná metoda v podobě polostrukturovaných rozhovorů je vhodná k zodpovězení výzkumných otázek do té míry, do jaké to umožňují odpovědi respondentů. Ze strany rodičů dětí byly odpovědi vcelku omezené a někteří rodiče se nechtěli k tázanému tématu příliš vyjadřovat, což vnímám také jako limit výzkumu.

6 Analýza a interpretace dat

Výpovědi respondentů jsou zaneseny do jednotlivých přehledných tabulek týkající se tázaných oblastí a výsledky jsou následně dále popsány a zpracovány.

6.1 Pohybová zdatnost

Tabulka č. 1: Analýza dat týkající se pohybové zdatnosti dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	zdatné až příliš, problém nemá	Pohybově zdatné jsou, problém je válení sudů, chytání míče	Děti jsou hůř pohyb. zdatné, problém je koordinovaný běh, házení a chytání míče, přeskok přes švihadlo
Respondent 2	Nemá vůbec problém, zvládá vše	Pohybově zdatné jsou, problém je při chytání míče	Nemají zákl. dovednosti, neumí házet a chytat míč, skákat snožmo, přeskocit překážku, udělat kotoul
Respondent 3	Pohybově celkem bez problémů, potíže akorát při manipulaci s míčem	Zdatné jsou, problém s manipulací míčem-házení, chytání, hod na cíl	Značné rozdíly mezi dětmi. Problém je u některých neobratnost, odrazové schopnosti, podlézání, přelézání, přeskakování, chytání míče
Respondent 4	Zvládá vše, kromě kotoulu	Obtíže při udržování rovnováhy na nízké kladině, kotoul vpřed, sladit pohyb s rytmem, chytat míč	Některé děti mají problém s během, házením a chytáním míče
Respondent 5	Pohybově zdatný je, nemá žádné potíže	Problémy při chůzi ve dvojici, skoky snožmo	Zhoršují se motorické dovednosti, v podstatě nezvládnou vyskočit, stát na jedné noze, házet a chytat míč. Chybí stabilita, nekoordinují pohyby

Zdroj: autor

Většina rodičů mi sdělila, že jejich dítě je pohybově velmi zdatné a nemá téměř žádné problémy. Učitelky mateřské školy se víceméně shodly, že největší potíže mají děti při manipulaci s míčem, především s chytáním. Jinak nějaké větší obtíže při lokomočních dovednostech nezaznamenávají.

Učitelé základní školy jsou již o něco kritičtější. Podle nich jsou v posledních letech děti hůře pohybově zdatné. Zhoršují se celkově jejich motorické dovednosti a jsou méně obratné. Taktéž se shodli na problému při manipulaci s míčem, dále uváděli jako problém koordinovaný běh a přeskok přes švihadlo/překážku.

Rodičům by mohlo být doporučeno, aby s dětmi v rámci trávení volného času zařadili více her s míčem a zaměřili se zejména na házení a chytání. Míčové hry rozvíjejí nejen obratnost rukou, ale i koordinaci pohybu. Také je třeba nabídnout dětem dostatek příležitostí ke spontánnímu a přirozenému pohybu pro rozvoj pohybové obratnosti.

6.2 Smyslové rozlišování

Pro lepší přehlednost jsem v následující tabulce využila barevné rozlišení.

- **Označení černou barvou** charakterizuje, které smyslové rozlišování dle jednotlivých respondentů dělá dětem nejmenší potíže
- **Červená barva** naopak charakterizuje, které využití smyslu je dle respondentů pro děti nejnáročnější nebo které jim činí největší potíže

Tabulka č. 2: Analýza dat týkající se smyslového vnímání a rozlišování dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	Zvukové rozlišování Zrakové vnímání	Zrakové rozlišování, dobře rozlišují i hmatem, pokud si věc předtím prohlédli. Sluchové vnímání	Zraková a sluchová percepce. S ostatním smysl. vnímáním nemají až tolik potíží
Respondent 2	Zvukové rozlišování Vnímání hmatem	Zrakové rozlišování Hmat, čich	Zrakové rozlišování tvarů Sluchové rozlišování- problém určit hlásky
Respondent 3	Největší problém je rozlišit chuť	Zrakové rozlišování Hmat- bez předchozí zrakové ukázky	Zrakové rozlišování Rozlišování chutí
Respondent 4	Vše stejně, nejlépe asi zrakové rozlišování	Zrak a sluch Chuť, čich, hmat bez zrakové ukázky	Záleží na konkrétním zadání
Respondent 5	Moje dítě nemá žádný problém	Zrakové rozlišování Rozlišování vůní- čich	Zrakové rozlišování Hmatové rozlišování

Zdroj: autor

Rodiče označují jako nejmenší problém zvukové rozlišování. Velká část rodičů ale spíše nedokáže určit, co je pro dítě méně nebo více náročné, jelikož s nimi činnosti na procvičování smyslů podle jejich výpovědí převážně nedělají a nemají tak dostatečný přehled v této problematice.

Učitelky MŠ i učitelé ZŠ se z 90 % shodli na tom, že nejmenší potíže mají děti při rozlišování zrakem. Jako největší problém uvedli převážně sluchové vnímání a využití hmatu bez předchozí zrakové ukázky. V tomto případě ale opravdu velmi záleží na konkrétním zadání i na předchozích zkušenostech dětí.

Hry na procvičování jednotlivých smyslů by mohly být součástí každodenní nabídky didaktických činností v MŠ. Děti by si tak zábavnou a nenásilnou formou procvičovaly smyslové vnímání a rozlišování.

6.3 Jemná motorika

Tabulka č. 3: Analýza dat týkající se jemné motoriky dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	Problém je správné držení tužky	Nutné hlídat úchop tužky, často je křečovitý a tlačí na podložku	každým rokem se zhoršuje úchop tužky, problémy se stříháním a manipulací s drobným materiálem
Respondent 2	Problém je správné držení tužky, ambidextrie	Potíže při správném držení tužky- úchop, tlak na podložku Držení příboru	Mnoho dětí nastupuje se špatným úchopem tužky, celkově jsou méně manuálně zručné, přesné stříhání zvládá jen málo z nich
Respondent 3	Nemá problém, ani se správným úchopem	Potíže činí akorát správný úchop tužky, nutné hlídat	Problém při práci s drobným materiálem- navlékání nitě. Špatné držení tužky a štětce má cca 75% dětí při nástupu do 1. třídy
Respondent 4	Problém je správné držení tužky	Problém je správný úchop tužky, stříhání a trhání papíru, vyskytuje se i dlouho nevyhraněná laterální	Potíže se správným držení tužky, stříháním a lepením
Respondent 5	Zvládá vše bez problémů	Hodně dětí nemá uvolněnou ruku, je nutné hlídat úchop tužky	Potíže se správným úchopem tužky, jinak jemná motorika bez problémů

Zdroj: autor

Zde se téměř všichni dotazovaní respondenti shodli, že největší potíž činí správný úchop tužky. Až na některé výjimky ze strany rodičů, kteří tvrdí, že jejich dítě nemá problém vůbec s ničím v žádné oblasti, tedy ani co se týče správného úchopu tužky. Avšak podle učitelky mateřské školy je problém i u těchto předškoláků.

Na správný úchop je vhodné dbát od počátku, kdy dítě začíná kreslit a je velmi dobré využívat trojhranné tužky či pastelky. Také bych doporučila zařadit před kreslením či psaním uvolňovací cviky, které jsou taktéž důležitou součástí a s jejichž pomocí dochází k postupnému uvolnění ruky, které je důležité, aby dítě nepsalo křečovitě a netlačilo příliš na podložku.

Rodiče je třeba upozornit, aby i doma hlídali správný úchop tužky. Dítě je možné motivovat básničkou: “Vezmi palec, ukazovák, zob, zob a máš zobák. Do zobáčku tužku dej, prostředníčkem podpírej.” Tuhle básničku mohou učitelky MŠ poskytnout rodičům jako doporučení pro motivaci dětí.

6.4 Sebeobsluha, základní hygienické návyky

Tabulka č. 4: Analýza dat týkající se sebeobsluhy a základních hygienických návyků dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	zvládá bez obtíží	Na dobré úrovni, potíže při zavazování tkaniček, hygiena po stolici	Zvládají dobře. Velmi malému množství dětí je třeba dopomoci při převlékání do tělocviku
Respondent 2	Zvládá bez obtíží, je samostatný	Obslouží se i na toaletě, ale zapomínají si umývat ruce. Problém při manipulaci se zubním kartáčkem a pastou, zavazování tkaniček	Bez větších obtíží, problém jen při zavazování tkaniček
Respondent 3	Vcelku bez problémů, občas je třeba připomínat umytí rukou po WC	Sebeobsluha bez větších obtíží	Problém se stolováním, některé neumí krájet a používat příbor
Respondent 4	Naprosto bez problémů, zvládá úplně vše	Sebeobsluha vcelku bez problémů, žádné větší obtíže	Celkem bez problémů, jen se stává, že si nepoznají své osobní věci
Respondent 5	Zvládá vše, najíst se příborem i se obléct	Sebeobsluha na dobré úrovni, občas zapomínají umývat ruce po toaletě	Zvládají do vysoké míry

Zdroj: autor

Tahle oblast je všemi dotazovanými respondenty hodnocena jako nejvíce bezproblémová. Děti jsou od útlého věku vedeny k dodržování základních hygienických návyků. Občas je třeba připomenout umytí rukou po použití toalety, jinak je ale tahle oblast hodnocena opravdu velmi dobře.

6.5 Výslovnost

Tabulka č. 5: Analýza dat týkající se správné výslovnosti dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	Problém písmeno L - umí, ale je líný jej vyslovovat	Nejčastější problém je patlavost, sykavky – S, Z, Š, Ž, polosykavky – C, Č a hlásky- R, Ř	Logopedické obtíže v posledních letech docela vzrůstají
Respondent 2	Problém se sykavkami	Větší část dětí má nesprávnou výslovnost. Největší obtíže dělají hlásky C, S, Z, Č, Š, Ž, L, R, Ř	Největší problém jsou sykavky a hlásky R, Ř
Respondent 3	Moje dítě nemá žádný problém	Ve většině případech je špatná výslovnost, potíže se sykavkami	Ve třídě se objevují zpravidla 1-2 žáci se zhoršenou výslovností
Respondent 4	Problém je akorát R a Ř	Hodně dětí má problém se správnou výslovností, polykají hlásky a neumí pořádně vyslovovat	Až 20% dětí má po nástupu do ZŠ nějakou logopedickou vadu. Obtíže dělají sykavky, hlásky L, R, Ř. Setkáváme se i s dětmi, které nesprávně tvoří věty.
Respondent 5	Moje dítě má správnou výslovnost	Nesprávná výslovnost až u 80% dětí. Nejčastější problém s R, Ř, K, C	Momentálně mám dvě děti ve třídě se špatnou výslovností *

Zdroj: autor

Podle výpovědi rodičů mají děti možnost navštěvovat logopedii v rámci MŠ a velmi tuhle možnost oceňují. Je to velká výhoda, jelikož logoped může rodičům názorně ukázat, co a jak je potřeba pravidelně cvičit.

Myslím, že by bylo vhodné v MŠ zařadit krátké “logopedické chvílky” zaměřené na ohebnost jazyka např. před zpěvem písní nebo učením se nové básničky.

* Paní učitelka uvedla, že u jednoho z dětí má logopedickou vadu pravděpodobně spjatou s psychickými problémy- mluví o sobě v množném čísle, vždy před slovem řekne písmeno “B” (náběh na koktání). Druhé dítě má zase odlišný mateřský jazyk, doma se mluví dvojjazyčně (říká “L” místo “R”, “P” místo “D”, “T”, “G”).

6.6 Emocionalita, uklidnění dítěte před odloučením

Tabulka č. 6: Analýza dat týkající se emocionality dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	bez problémů	Je třeba citlivý přístup, nenaléhat, nechat dítěti prostor spolupracovat s rodinou	Trpělivost, postupné zatěžování dítěte. Problém odbourán zpravidla během měsíce
Respondent 2	Uklidnění pozitivní motivací- např. Co budeme dělat odpoledne po školce	Problém při odloučení nastává, pokud je problém v rodině- rozvod, střídavá péče. Motivace hrou.	Problém se vyskytuje vždy u 1-2 dětí z ročníku. Je zapotřebí trpělivý přístup, motivace, dostatek času k adaptaci.
Respondent 3	Uklidnění hračkou, rozesmívání, když pláče, hudbou	Uklidnění nabídnutou aktivitou	Ve třídě se vyskytuje pouze u 1-2 dětí. Rodiče mohou první týden s dětmi do třídy, problém se většinou vyřeší sám
Respondent 4	Nemá žádný problém	Tento problém se vyskytuje pouze u mladších dětí	Po domluvě s rodiči si mohou děti donést plyšovou hračku jako podporu
Respondent 5	Uklidnění pohlazením, obejmutím, vysvětlením dané situace	Tento problém maximálně v adaptačním období. Je třeba zaujmout novou hrou, motivovat ke hře	Vcelku bez obtíží

Zdroj: autor

Tento problém se u předškoláků příliš často nevyskytuje a pokud ano, tak jen ve velmi malé míře. Po nástupu do školy většinou problém vymizí během adaptačního období.

Je třeba k těmto dětem přistupovat trpělivě a rozptýlit jejich pozornost nabídnutou činností. Učitelé jsou ale při těchto problémech dost empatičtí a ví, jak si s dětmi poradit v těchto situacích.

6.7 Společenské chování

Tabulka č. 7: Analýza dat týkající se společenského chování dětí

	Rodiče dětí	Učitelky MŠ	Učitelé 1. stupně
Respondent 1	Nenechá domluvit dospělého, skáče do řeči	Většinou dělá problém vyčkat a neskákat do řeči	Nebývají zvyklé automaticky pozdravit. Častý jev- dospělému tykají, řeknou "ahoj"
Respondent 2	Má tendence skákat do řeči, chce říct všechno hned	Problém je, že nedokážou vyčkat a skáčou do řeči	Největší problém je skákání do řeči a uposlechnutí pokynu učitele
Respondent 3	Občas neposlouchá, podle nálady	Je třeba připomínat zdravení, poděkování, poprosit. Skáčou do řeči i p.uč.- musí být neustále upozorňovány	Návyky zvládají, občas zapomenou. Nejvíce si musí zvykat na respekt a neskákání do řeči
Respondent 4	Vše v pořádku	Problém při komunitním kruhu- skáčou do řeči, musí to sdělit hned, bez ohledu na to, že mluví dospělý	Velmi individuální. V poslední době chybí trpělivost, vše chtějí hned.
Respondent 5	Má návyky společenského chování, občas jej ale musím upozornit	Děti jsou k tomu maximálně vedeny	Pokud se na ně dívám, tak uplatňují ve velké míře. Pokud se nedívám, tak podstatně méně.

Zdroj: autor

Většina respondentů uvedla, že děti často skáčou do řeči a nenechají domluvit dospělého. Dospělý jim však bohužel dávají tyhle vzorce chování. I při samotném rozhovoru se mi několikrát stalo, že mě rodič nebo i p. uč. nenechali dokončit větu. Pokud po dětech něco chceme, jsme to my, kteří musí jít příkladem.

Pokud za námi dítě přijde a chce nám něco povědět, je důležité dát dítěti jasný náznak, že jste si ho všimli a po krátké době mu poděkovat za trpělivost a dát prostor vyjádřit se.

V MŠ při komunitním kruhu nebo jiných didaktických činnostech mohou učitelky využít předmět, který určuje, kdo právě může mluvit. Velmi dobré je také domluvit se s dětmi, že pokud chtějí něco říct, zvednou ruku stejně, jako to dělají školáci.

6.8 Interpretace výsledků

Rodiče předškolních dětí se k otázkám vyjadřovali nejstručněji. Velmi často byla odpověď taková, že jejich dítě nemá v dotazované oblasti žádný problém a je moc šikovné. Až po doplňujících otázkách mi sdělili, co dítě zvládá méně. Domnívám se, že je to možná i z toho důvodu, že rodiče nemají příliš velké porovnání s ostatními dětmi.

S učitelkami mateřské školy se mi vedl rozhovor velmi dobře. Paní učitelky mohou děti objektivně posoudit v každé jednotlivé oblasti, jelikož s dětmi tráví mnoho času a také dokážou vytyčit podstatné rozdíly mezi dětmi. Podle jejich výpovědí zde hraje velkou roli i rodinné zázemí. Pokud se rodiče dítěti dostatečně věnují, pozitivně se to odrazí v jejich dovednostech. Bohužel se i v některých případech objevuje to, že rodinné zázemí dítěte není ideální a rodiče se příliš nepodílejí na rozvíjení zmiňovaných oblastí a celkově mají laxní postoj k vývoji jejich dítěte. V těchto případech učitelky uvádějí, že je zapotřebí věnovat se dítěti individuálně a mnohdy v mnohem větší míře než ostatním předškolákům.

Učitelé základní školy jsou podle mého úsudku nejvíce kritičtí. Uvádějí, že jsou děti v posledních letech hůře motoricky zdatné, nebo že jim chybí potřebná sebedůvěra k vykonání cviku. Podle výpovědí učitelů ZŠ také rok od roku přibývá dětí se špatnou výslovností, a ne ve všech případech se zdaří potřebná náprava. Stejně je to i se správným úchopem tužky. Stále prý přibývá dětí, které tužku nedrží správně, a i v této oblasti se ne vždy zdaří náprava.

Co se týče jednotlivých oblastí, tak nejlépe je všemi respondenty hodnocena oblast sebeobsluhy. Děti jsou od útlého věku vedeny k základním hygienickým návykům a velmi pozitivně se to projevuje už i během předškolního období.

Další velmi dobře hodnocená oblast je oblast emocionality. Ve většině případů probíhá bezproblémové odloučení od rodičů na určitou dobu. Výjimečně se mohou objevit problémy během adaptačního období, ty ale vcelku rychle vymizí, jakmile si děti zvyknou na nové

prostředí. Ve velmi malé míře se objevují potíže u dítěte, kde se vyskytují rodinné problémy, např. rozvod rodičů.

Dobře je také hodnocena oblast společenského chování. Děti mají většinou zafixované, že mají pozdravit při příchodu či odchodu nebo v případě, že něco požadují, ví, že je slušností poprosit a poděkovat. V této oblasti se vyskytuje pouze potíž, že děti velmi často nenechají domluvit druhé a skáčou do řeči.

Naopak jako největší problém respondenti uvádějí problém se správnou výslovností. Podle učitelů počet logopedických obtíží u dětí v posledních letech spíše vzrůstá. Nejčastější obtíže dětem činí sykavky a hlásky L, R, Ř. Děti však mají v MŠ i ZŠ možnost docházky do logopedického kroužku a spolupracují také s SPC pro logopedické vady.

Další obtíž, na které se shodli všichni respondenti je v oblasti jemné motoriky. Celkově je tato oblast hodnocena dobře, avšak jako velký problém je všemi stranami uváděn správný úchop tužky. Podle učitelů je téměř nemožnost nápravy po nástupu do základní školy.

7 Diskuze

Přestože se výzkum zabývá zjišťováním úrovně „předškoláků,“ je žádoucí, aby návrh na možnou intervenci či zlepšení byl současně ku prospěchu dětem mladším, kteří navštěvují mateřskou školu. S ohledem na výsledky výzkumu se nabízí možnost lépe připravit budoucí předškolní děti a zacílit tak jednotlivé činnosti na základě vyzorovaných nedostatků a vhodně zvoleným přístupem a činnostmi jim předcházet.

Při analýze výsledků výzkumu mě velmi překvapilo, že má mnoho dětí problém se správným úchopem tužky. Podle učitelů je téměř nemožnost nápravy již po nástupu do základní školy, což znamená, že tomuto problému je třeba věnovat větší pozornost již v předškolním období a nejlépe ihned, jak dítě začíná kreslit. V dnešní době se na trhu objevují i pomůcky podporující správné držení tužky. Napomocť mohou trojhranné pastelky a momentálně jsou dostupné i nástavce, které správnému úchopu napomáhají. Je tedy nutné dbát na správný úchop nejen v mateřské škole, ale i v případě, pokud dítě kreslí doma. Rodiče by tomu měli přikládat větší důraz, jelikož náprava či případné přeučování je poté mnohdy problematictější, než se může zdát.

Dalším vcelku znepokojivým zjištěním bylo, že velká část dětí nemá správnou výslovnost ani po nástupu do základní školy. Mateřská škola, kde jsem výzkum prováděla, nabízí logopedickou péči formou logopedické prevence. Děti docházejí na logopedii 1x týdně a vedou si pracovní sešit s procvičujícími úlohy. Dle výsledků šetření je však tato logopedická péče nedostačující, jestliže se rodiče dále dětem nevěnují individuálně. Pokud se porucha podchytí včas a dojde k efektivnímu působení nejen v MŠ, u klinického logopeda, ale především doma, je velké procento úspěšnosti jejího úplného odstranění. Velkou roli ve vývoji řeči však hraje zájem a všímavost rodičů.

Myslím si, že spolupráce mateřské školy s rodiči je velmi podceňovaná. Dle rozhovorů s rodiči mohu konstatovat, že většina z nich nemá dostatečný přehled o tom, co vše by dítě mělo umět před nástupem do základní školy. Vícekrát se mi během výzkumu stalo, že rodiče uvedli, že jejich dítě zvládá vše a nemá problém téměř s ničím v žádné tázané oblasti. Tohle tvrzení však nekoresponduje s pohledem pedagogů na konkrétní dítě.

Jak vyplývá z teoretické části, je mnoho oblastí, které je třeba rozvíjet pro dostatečnou školní připravenost. Učitelky mateřské školy mají rozsáhlé znalosti a dlouholeté zkušenosti v oblasti předškolní pedagogiky a pro děti by bylo velkým přínosem, kdyby část svých znalostí a postřehů věnovaly i rodičům dětí. Je třeba rodičům pomoci a vysvětlit jim, co dětem ve

vzdělávání pomůže, jak dosáhnou lepších výsledků a kvalitnější školní připravenosti na jejich cestě do základní školy.

Jako řešení by mohlo být vedení portfolia každého „předškoláka,“ kde by rodiče dostávali pravidelně reflexi z MŠ v podobě vypracovaných pracovních listů, hodnocení učitelek či případných doporučení, co s dětmi procvičovat.

Je nutné rozvíjet jednotlivé oblasti již v předškolním období, jelikož v základní škole může být už pozdě. Proto by měli rodiče brát závěry z mateřské školy v potaz a klást na rozvíjení dítěte větší důraz i přesto, že nejsou konfrontováni známkováním dětí, jako v základní škole. Učitelky by tedy neměly rodičům sdělovat pouze to, jestli dítě ten den zlobilo nebo jestli snědlo oběd. Mimoto by měla proběhnout informovanost především o činnostech, které děti zvládají méně či více a doporučit rodičům případná cvičení nebo hry, kterými mohou vyplnit volný čas, který s dětmi tráví.

Jako doplňující možností se nabízí i pravidelné konzultace opírající se o vytvořené portfolio dítěte, kde mohou obě strany probrat pokroky dítěte, a naopak i to, jaké oblasti je vhodné věnovat větší pozornost.

Závěr

Diplomová práce s názvem Přípravenost dětí předškolního věku pro vstup do ZŠ je dělena na část teoretickou a část praktickou.

V první kapitole jsou objasněny samotné pojmy školní zralost a školní připravenost. Mimoto jsou zde objasněny jejich odlišnosti. Často totiž dochází k mylné domněnce, že mezi zmiňovanými pojmy není žádný rozdíl.

Následuje nejpodstatnější kapitola teoretické části diplomové práce, tedy výčet znaků školní zralosti. Ty jsou rozděleny do jednotlivých oblastí, jež jsou dále blíže popsány a objasněny. Všechny části zahrnují teoretické poznatky o tom, co by mělo dítě předškolního věku zvládat a jsou zde navrženy činnosti pro procvičení těchto oblastí.

Třetí kapitola uvádí možnosti vzdělávání předškolních dětí v ČR a je zde nastíněn postup odkladu školní docházky v případě, že je dítě na vstup do základní školy fyzicky a psychicky nevyzrálé.

V návaznosti na předchozí kapitolu se věnujeme jednotlivým metodám pedagogické diagnostiky. Cílem diagnostiky je odhalit slabé a silné stránky dítěte, na které se můžeme zaměřit a rozvíjet je. Učitelky mateřské školy by měly umět dítě správně diagnostikovat a navrhnout, zda dítěti doporučit odklad školní docházky či ne. Dále se v této kapitole věnujeme zápisu dětí do první třídy, kde je popsán samotný průběh a veškeré náležitosti s ním spojené. Na závěr se zabýváme příčinami školní nezralosti.

Část praktická je zaměřena na zjištění úrovně získaných dovedností dětí v dané škole a určení, v jakých oblastech mají děti nejmenší a naopak největší obtíže. Konkrétně se jedná o oblasti hrubé a jemné motoriky, smyslového vnímání, zjištění míry správné výslovnosti, dále jak děti zvládají základní hygienické návyky, úroveň návyků společenského chování a zda jsou citově samostatné či nikoliv.

Seznam použité literatury a pramenů

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN isbn978-80-266-0793-9.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN isbn978-80-247-3008-0.
- GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence: [proč může být emoční inteligence důležitější než IQ]*. Praha: Columbus, 1997. ISBN isbn80-85928-48-5.
- HEALEY, Jane M. *Leváci a jejich výchova*. Vyd. 2. Přeložil Jiří PAPOUŠEK. Praha: Portál, 2015. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN isbn978-80-262-0855-6.
- JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN isbn978-80-247-4750-7.
- KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty na hry, kresba, školní zralost*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN isbn80-247-1040-4.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Sonda do problematiky specifických poruch chování*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2007. ISBN 978-80-7311-075-8.
- OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.
- PUGNEROVÁ, Michaela a Ivana DUŠKOVÁ. *Z předškoláka školákem*. Ilustroval Martina VAŇKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0573-1.
- SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči*. Praha: Hnutí R, 2011. ISBN 978-80-86798-14-1.

SYSLOVÁ, Zora, Jana KRATOCHVÍLOVÁ a Táňa FIKAROVÁ. *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1324-6.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÍTKOVÁ, Marie, ed. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN isbn80-7315-071-9.

Internetové zdroje

Pedagogicko-psychologická poradna, příspěvková organizace | PPP Nový Jičín [online]. Dostupné z: <https://www.pppnj.cz/pro-rodice-a-klienty/jak-rozvijet-predskolaky/#Socialnidovednostiaemocnizralost>

Povinné předškolní vzdělávání a jeho možnosti | Předškolní poradna. Předškolní poradna [online]. Copyright © 2021 Předškolní poradna [cit. 28.05.2021]. Dostupné z: <https://predskolniporadna.cz/povinne-predskolni-vzdelavani-a-jeho-moznosti/>

Informace o povinném předškolním vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 28.05.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/informace-o-povinnem-predskolnim-vzdelavani>

E-book Chystáme se do 1. třídy | NOVADIDA. Didaktické učební pomůcky pro mateřské, základní a střední školy | NOVADIDA [online]. Dostupné z: <https://www.novadida.cz/e-book-chystame-se-do-1-tridy/>

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 72 – 41 – M/01 Informační služby [online]. Praha: MŠMT, 2008 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://rvp.cz/informace/wp-content/uploads/2009/09/RVP-7241M01.pdf>

Povinná školní docházka: Primary Schools (5-11 let) » MAGAZÍN VELKÁ BRITÁNIE. MAGAZÍN VELKÁ BRITÁNIE - O životě ve Velké Británii [online]. Copyright © velka [cit. 28.05.2021]. Dostupné z: <https://www.velka-britanie.co.uk/povinna-skolni-dochazka-1-stupen-zs-primary-school-5-11/>

Systém vzdělání v Anglii. Studium v Anglii, Univerzity v Anglii, Univerzity v Británii, Vysoké školy v Anglii, Studentská půjčka v Anglii, Studium v Británii [online]. Copyright © 2018 Information Planet. Všechna práva vyhrazena [cit. 28.05.2021]. Dostupné z: <https://www.studiumanglie.cz/system-vzdelani-v-anglii>

školský zákon, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 16.02.2021].
Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

Anglické předškolní vzdělávání očima učitelky. Metodický portál RVP - Modul
Články [online]. Dostupné z: [https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/20477/ANGLICKE-
PREDSKOLNI-VZDELAVANI-OCIMA-UCITELKY.html/](https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/20477/ANGLICKE-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-OCIMA-UCITELKY.html/)

Zkřížená lateralita, cvičení pro spolupráci mozkových hemisfér. Úvod [online]. Copyright
©2021 [cit. 31.01.2021]. Dostupné z:
[https://www.opppvyskov.cz/index.php/pracoviste/boskovice/93-rodic-boskovice/358-
zkrizena-lateralita-cviceni-pro-spolupraci-mozkov](https://www.opppvyskov.cz/index.php/pracoviste/boskovice/93-rodic-boskovice/358-zkrizena-lateralita-cviceni-pro-spolupraci-mozkov)

Co je grafomotorika, grafomotorický vývoj, grafomotorické obtíže | Grafomotorika.
Grafomotorika [online]. Copyright © 2012 [cit. 27.01.2021]. Dostupné z:
<http://www.grafomotorika.eu/grafomotorika/>

Zrakové vnímání u dětí 3: Jak posilovat a trénovat zrakové vnímání | Uceni-v-pohode.cz|
Zrakové vnímání u předškoláků | . Uceni-v-pohode.cz | Portál zaměřený pro rodiče
předškoláků a školáků | [online]. Dostupné z: [https://www.uceni-v-pohode.cz/zrakove-
vnimani-u-deti-3-jak-posilovat-a-trenovat-zrakove-vnimani/](https://www.uceni-v-pohode.cz/zrakove-vnimani-u-deti-3-jak-posilovat-a-trenovat-zrakove-vnimani/)

Základní škola a mateřská škola Kyselka [online]. Copyright © [cit. 28.05.2021]. Dostupné
z: <https://www.zskyselka.cz/file.php?nid=17397&oid=7860966>

Předškoláci: Mateřská škola Nevcehle. *Mateřská škola Nevcehle: Titulní stránka* [online].
Dostupné z: <http://www.msnevcehle.cz/predskolaci/ms-1025>

Object moved. Object moved [online]. Dostupné z: [http://www.rodicum.cz/priprava-do-
skoly/skolni-dochazka-u-nas-a-ve-svete](http://www.rodicum.cz/priprava-do-skoly/skolni-dochazka-u-nas-a-ve-svete)

Charakteristika psychiky dítěte předškolního věku - DIGIFOLIO. Domů -
DIGIFOLIO [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12939>

Paměť :: CZSL Don Bosco a MS logopedická. CZSL Don Bosco a MS logopedická [online].
Copyright © 2016 [cit. 28.05.2021]. Dostupné z: <https://donbosco.webnode.cz/rec/pamet/>

PPP OSTRAVA – PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA, OSTRAVA –
ZÁBŘEH, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE. PPP OSTRAVA – PEDAGOGICKO-
PSYCHOLOGICKÁ PORADNA, OSTRAVA – ZÁBŘEH, PŘÍSPĚVKOVÁ
ORGANIZACE [online]. Dostupné z: <http://www.ppp-ostrava.cz/>

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Správné držení tužky

Příloha č. 2: Žádost zákonných zástupců o přijetí k základnímu vzdělávání

Příloha č. 3: Rozhodnutí o přijetí žáků k základnímu vzdělávání

Příloha č. 4: Rozhodnutí o nepřijetí dítěte k základnímu vzdělávání

Příloha č. 5: Žádost o odklad povinné školní docházky

Příloha č. 1

SPRÁVNÉ DRŽENÍ TUŽKY - PASTELKY - PERA

SPRÁVNÉ DRŽENÍ TUŽKY
„ŠPETKOVÝM ÚCHOPEM“

NESPRÁVNÉ DRŽENÍ TUŽKY - PASTELKY-PERA

KŘEČOVITÉ DRŽENÍ TUŽKY

SMYČCOVÝ ÚCHOP

ŠPETKOVÝ ÚCHOP S PÁLCEM,
KTERÝ PŘESAHUJE PŘES UKAZOVÁČEK

PĚSTIČKOVÝ ÚCHOP

VAŘEČKOVÝ ÚCHOP

HRSTIČKOVÝ ÚCHOP

PROTAŽENÁ HRSTIČKA

zdroj: (35)

Příloha č. 2

Možný vzor žádosti o přijetí:

Žádost zákonných zástupců o přijetí k základnímu vzdělávání od školního roku

do základní školy, jejíž činnost vykonává

Jméno a příjmení zákonného zástupce:

*Místo trvalého pobytu
(popřípadě jiná adresa pro doručování):*

** telefonní číslo: *e-mailová adresa:*

Podle ustanovení § 36 odst. 4 a 5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, žádám o přijetí k základnímu vzdělávání

v základní škole

Jméno a příjmení dítěte:

*Místo trvalého pobytu
(popřípadě jiná adresa pro doručování):*

Datum narození:

Další informace: (údaje potřebné pro účely nastavení vhodných podpůrných opatření pro budoucího žáka školy: o speciálních vzdělávacích potřebách dítěte, o zdravotní způsobilosti ke vzdělávání a o zdravotních obtížích, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; tyto další informace nemají vliv na rozhodnutí ředitele o přijetí/nepřijetí, s výjimkou nespádového žáka, pokud by bylo zřejmé, že jeho přijetím by byl porušen limit počtu žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními dle § 17 odst. 2 vyhlášky č. 27/2016 Sb.).

.....

V dne..... Podpis zákonného zástupce:

Datum doručení:..... Registrační číslo:

Počet listů: Počet příloh:
(např. doporučení školského poradenského zařízení, odborného lékaře nebo klinického psychologa), příp. další s ohledem na individuální případ – soudní rozhodnutí apod.

* nepovinný údaj; vhodné do žádosti uvést s ohledem na pružnost správního řízení

Příloha č. 3

Možný vzor rozhodnutí o přijetí (hromadné zveřejnění registračních čísel přijatých dětí)

Č. j.:

Datum:

ROZHODNUTÍ

o přijetí žáků k základnímu vzdělávání od školního roku

Ředitel základní školy, jejíž činnost vykonává, jako věcně a místně příslušný správní orgán ve smyslu ustanovení § 46, § 165 odst. 2 písm. e) a § 183 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu se zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl, že

vyhovuje žádosti o přijetí do prvního ročníku základního vzdělávání

v základní škole..... od školního roku

u dětí s těmito evidenčními čísly:

„Seznam evidenčních čísel dětí/žadatelů, pod kterými byly přijímány žádosti o přijetí do prvního ročníku základního vzdělávání.“

¹Odůvodnění:

Odůvodnění rozhodnutí není třeba, jestliže správní orgán prvního stupně všem účastníkům v plném rozsahu vyhoví.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí je možné se odvolat ve lhůtě do 15 dnů od data převzetí tohoto rozhodnutí, a to prostřednictvím ředitele základní školy..... ke krajskému úřadu

Podpis a datum podpisu ředitele školy

Datum zveřejnění rozhodnutí

„Otisk úředního kulatého razítka“

¹ nepovinný údaj

Příloha č. 4

Možný vzor rozhodnutí o nepřijetí

Č. j.:

Datum:

ROZHODNUTÍ

o nepřijetí dítěte k základnímu vzdělávání od školního roku

Ředitel základní školy, jejíž činnost vykonává, podle ustanovení § 46 a § 165 odst. 2 písm. e) zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, posoudil žádost o přijetí dítěte k základnímu vzdělávání ze dne, podanou prostřednictvím zákonného zástupce dítěte:

jméno a příjmení zákonného zástupce

místem trvalého pobytu/bydliště

a rozhodl takto:

jméno a příjmení dítěte, narozen(á)

místem trvalého pobytu/bydliště se **nepřijímá** k základnímu vzdělávání

v základní škole, jejíž činnost vykonává se sídlem

Odůvodnění:

Řízení o přijetí k základnímu vzdělávání bylo zahájeno na základě žádosti

jméno a příjmení dítěte, kterou podal/a dne, prostřednictvím svého zákonného zástupce.

Do základní školy, jejíž činnost vykonává byly k základnímu vzdělávání pro školní rok děti přijímány na základě doložení trvalého pobytu dítěte ve stanoveném školském obvodu spádové školy a dále dle souboru kritérií sestavených ředitelem školy, na jejichž základě bylo stanoveno pořadí žadatelů.

Zvolená kritéria byla

Ředitel základní školy rozhodl o nepřijetí k základnímu vzdělávání proto, že žadatel (např. „nesplnil tato kritéria: ..., získal ... bodů, umístil se na ... místě“).....

Vzhledem k tomu, že kapacitní možnosti školy umožňují přijetí dětí k základnímu vzdělávání pro školní rok, ve Vašem případě nebyly splněny potřebné předpoklady pro kladné vyřízení Vaší žádosti o přijetí dítěte do naší základní školy (např. trvalý pobyt dítěte není ve spádové oblasti školy).

Kritéria jsou od zveřejněna na webových stránkách školy, zákonný zástupce s nimi byl seznámen

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho doručení. Odvolání se podává prostřednictvím ředitele základní školy, jejíž činnost vykonává základní škola ke krajskému úřadu

Podpis a datum podpisu ředitele školy

„otisk úředního kulatého razítka“

Příloha č. 5

Žádost o odklad povinné školní docházky pro:

jméno dítěte

datum nar.

Žádám o odklad povinné školní docházky pro školní rok:

Zákonný zástupce dítěte:

jméno a příjmení:

místo trvalého pobytu:

tel. e-mail:

V souladu se Školským zákonem č. 561/2004 Sb., § 37, odst. 1, a podle novely Školského zákona č. 49/2009 Sb. dodám k žádosti tuto přílohu:

Doporučení příslušného školského poradenského zařízení a doporučení odborného lékaře nebo klinického psychologa.

Jsem si vědom(a) toho, že bez těchto doporučení nemůže být mé žádosti vyhověno.

.....

podpis zákonného zástupce dítěte